

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 23.

Fredagen den 12 juni.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande juni.

§ 2.

Upplästes tre till kammaren inkomna, så lydande protokoll:

År 1942 den 12 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1942—1945 efter herrar I. Rooth och P. C. Jonsson, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1942—1945:

herr Rooth, Ivar, riksbanksdirektör..... med 41 röster,
» Jonsson, Per Conrad, ledamot av riksdagens and-
ra kammare » 41 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1943 försiggått:

herr Magnusson, Harald Teodor, bankråd..... med 40 röster,
» Ekman, Johan Fritjof, ledamot av riksdagens
första kammare » 39 » ,
» Bergvall, John Helmer, ledamot av riksdagens
andra kammare » 37 » .

Martin Skoglund.

A. J. Bårg.

K. A. Westman.

Sam Larsson.

År 1942 den 12 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1942—1945 efter herrar E. G. E. Eriksson och T. E. Ström, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1941—1944 efter herr B. H. von Stockenström, som av sagt sig uppdraget, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1942—1945:

herr Eriksson, Ernst Gustaf Eugén, ledamot av riksdagens andra kammare..... med 38 röster,
» Ström, Torsten Emanuel, ledamot av riksdagens
första kammare » 38 » ;

för återstående delen av valperioden 1941—1944:

herr Österström, Axel Ivar Emanuel, ledamot av riksdagens andra kammare med 34 röster;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1943 försiggått:

herr Persson, Gunnar, ledamot av riksdagens andra kammare med 36 röster,
 » Strand, Axel Wilhelm, ledamot av riksdagens första kammare » 35 » ,
 » Svensson, Gustav Hjalmar, ledamot av riksdagens andra kammare » 34 » .

Martin Skoglund.

A. J. Bårg.

K. A. Westman.

Sam Larsson.

År 1942 den 12 juni sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av val av en suppleant i styrelsen över riksdagsbiblioteket, för tiden till dess nytt val under år 1945 försiggått, efter herr Per Johan Gustafsson, som avlidit; och befanns efter valets slut därtill hava blivit utsedd

herr Nilsson, Bror Adam, ledamot av riksdagens första kammare med 30 röster.

Martin Skoglund.

A. J. Bårg.

K. A. Westman.

Sam Larsson.

Protokollen lades till handlingarna; och beslöts tillika, att riksdagens kansli-deputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda, dels ock skrivelse till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

§ 3.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 363, med förslag till lag om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära verk.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Lund frågat mig

dels huruvida jag tagit ställning till det framlagda förslaget om utlysande av en allmän arkitekttävlan rörande Uppsala domkyrkas restaurering,

dels huruvida jag har för avsikt att enligt byggnadsstyrelsens förslag låta avbryta de nu pågående restaureringsarbetena och i besparingssyfte ersätta dem med sådana mindre omfattande skyddsarbeten, som av sakkunniga kunna anses tillräckliga till dess restaureringsfrågan slutgiltigt lösts.

Innan jag övergår till att besvara de framställda frågorna anser jag mig böra lämna en översikt av de åtgärder, som vidtagits i restaureringsfrågan.

Åren 1886—93 undergick Uppsala domkyrka en genomgripande restaurering under ledning av överintendenten Helgo Zettervall. Ur byggnadsteknisk

Svar på interpellation. (Forts.)

synpunkt var denna ombyggnad av kyrkan i flera hänseenden synnerligen otillfredsställande, ett förhållande, varpå jag emellertid icke anser mig nu böra närmare ingå.

I mitten av 1930-talet ställdes vid ett par tillfällen mindre belopp av domkyrkans reserverade medel till förfogande för att möjliggöra vissa skyddsåtgärder. Därefter tillkallades hösten 1937 av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet fem sakkunniga med uppgift att verkställa utredning och avge förslag till domkyrkans restaurering. Tre år senare, den 14 november 1940, avlämnade de sakkunniga sitt betänkande. Detta åtföljdes av ett förslag till domkyrkans restaurering, vilket upprättats av en av de sakkunniga, nämligen professor Ragnar Östberg. Detta förslag innebär en radikal förändring av kyrkans yttre arkitektur och går bland annat ut på en fullständig ombyggnad av tornspiror och yttertak liksom av kyrkans gotiska strävsystem och vidtagande av därmed sammanhängande förändringar av murkrön och mur-
ytor.

Över domkyrkokommitténs betänkande och Östbergs restaureringsförslag ha yttranden inhämtats från byggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, Uppsala domkapitel samt domkyrkoförsamlingens kyrkoråd och kyrkofullmäktige.

I sitt den 30 april 1941 avgivna yttrande framförde riksantikvarieämbetet den uppfattningen, att på grund av rådande ekonomiska förhållanden under den närmast överskådliga framtiden endast de åtgärder rimligen kunde tänkas bli utförda, vilka ur praktisk synpunkt vore absolut nödvändiga. Dessa vore i främsta rummet ombyggnaden av strävsystemet och därmed sammanhängande frågor. I övrigt borde förslaget få »ligga och mogna» under den rätt avsevärda väntetid, som under alla förhållanden vore nödvändig. Det framlagda förslaget till strävsystemets ombyggnad förordades av riksantikvarieämbetet, som ansåg det vara naturligt, att man vid upprättande av förslag till förändring av domkyrkans exteriör utgår från det stadium av kyrkans äldre gestaltning, varom man *ensamt* äger fullt säker kännedom och om vilket man dessutom vet, att det varit ur såväl teknisk som estetisk synpunkt tillfredsställande. Därmed stode man också på en ur historisk synpunkt fast mark. Till ämbetets utlåtande var fogad en reservation av föredraganden, antikvarien Lundberg, som bland annat riktat sig mot den föreslagna utformningen av strävsystemet.

Byggnadsstyrelsen, domkapitlet samt domkyrkoförsamlingens kyrkoråd och kyrkofullmäktige ha i sina yttranden samtliga framlagt den uppfattningen, att det östbergiska restaureringsförslaget icke kan anses vara övertygande i alla avseenden, varför de hemställt, att den viktiga frågan om domkyrkans arkitektoniska gestaltning måtte göras till föremål för en allmän arkitekt-tävling. I fråga om principerna för en sådan tävling ha emellertid olika meningar kommit till uttryck. Medan byggnadsstyrelsen samt domkyrkoförsamlingens kyrkoråd och kyrkofullmäktige uttalat sig för en förutsättningslös tävling, har domkapitlet däremot förordat, att tävlingen »inskränkes till att med bevarande i stort av den nuvarande exteriören och med fullföljande i det väsentliga av det östbergiska strävsystemet fullborda domkyrkans konservering och restaurering i syfte att åter låta den framträda i värdigt skick». Tre reservanter inom domkapitlet, nämligen ärkebiskopen samt domprosten Anderberg och professorn Lindroth, ha dock, ehuru med olika motivering, vänt sig emot en sådan inskränkning eller begränsning av tävlingen. I ett den 26 mars detta år avgivet förnyat utlåtande har byggnadsstyrelsen framhållit att en begränsning av tävlingen på det sätt, domkapitlets majoritet föreslagit, vore ägnad att från början förrycka tävlingen och motverka dennas syfte att ernå ett fullt tillfredsställande förslag till domkyrkans värdiga iståndsättande.

Svar på interpellation. (Forts.)

Såsom ett väsentligt led i domkyrkokommitténs verksamhet ingick en serie av omfattande tekniska undersökningar rörande domkyrkans tillstånd. Dessa, som utfördes genom olika fackmän, medförde såsom ett viktigt resultat, att det zettervallska strävsystemets ytterst bristfälliga tillstånd klarlades. Sålunda gävo ingående undersökningar, som professor Henrik Kreüger i egenskap av tillkallad expert utförde med början sommaren 1938, vid handen att förvittringen av teglet i strävbågarna ovanför sidoskeppstaken fortskridit så långt, att strävbågarna ansågos böra rivras inom den närmaste tiden, varvid en början borde göras med högkorets bågar. Någon möjlighet att avvakta lösningen av restaureringsfrågan i dess helhet ansågs icke föreligga. Efter framställning av domkyrkokommittén anslög 1939 års lagtima riksdag medel bland annat till omedelbar ombyggnad av de fyra mest förstörda strävorna på högkorets östsida, detta ehuru något slutligt restaureringsförslag då ännu icke blivit framlagt. Dessa fyra korsträvor utfördes under 1939 och 1940. De utformades såsom svängda strävmurar i enlighet med ett förslag som utarbetats av professorerna Kreüger och Östberg gemensamt. Denna form, vilken i huvudsak är densamma som återfinnes i Östbergs slutliga förslag till kyrkans restaurering, ansluter sig väsentligen till den, som strävorna hade närmast före den zettervallska ombyggnaden, en form, som stammar från den stora, av Nikodemus Tessin d. y. planerade restaurering, vilken utfördes på domkyrkan efter 1702 års brand. Att denna försträvningensform lagts till grund för det östbergiska förslaget till domkyrkoexteriörens restaurering torde i första hand bero på dess rent konstruktiva företräden; professor Kreügers undersökningar ha nämligen givit vid handen, att ett strävsystem i form av välvda strävbågar — alltså den typ som karakteriserade den zettervallska kyrkoexteriören — och överhuvud varje strävsystem utan genomluftning icke kan förordas med de klimatiska förhållanden, som råda i vårt land. De konstruktiva bristerna hos strävbågar av den zettervallska typen kunna icke avhjälpas ens med den omsorgsfullaste täckning. Därigenom att de östbergiska strävmurarna bland annat medge effektiv genomluftning, synas de erbjuda helt andra och större garantier för framtida beständighet än de zettervallska. Detta bör enligt min mening framhållas, vare sig man delar uppfattningen, att strävmurarna arkitektoniskt väl ansluta sig till byggnadens förutsättningar i övrigt, eller man icke gör det.

Innan nyssnämnda skyddsarbeten under 1939 och 1940 ännu avslutats och några veckor innan domkyrkokommittén avgav sitt betänkande framlade professor Krüger ytterligare ett utlåtande, vari han på grund av förnyade undersökningar av domkyrkans tillstånd framhöll såsom en ofrånkomlig nödvändighet, att ombyggnadsåtgärder omedelbart vidtoges i fråga om samtliga strävbågar på kyrkans södra sida. Med anledning av detta utlåtande ansåg sig domkyrkokommittén kunna tillstyrka att övriga strävbågar omedelbart ombyggdes enligt det östberg-kreügerska förslaget. För ändamålet anhöll Uppsala domkapitel i december 1940 om statsanslag. Detta tillstyrktes av såväl byggnadsstyrelsen som riksantikvarieämbetet. Byggnadsstyrelsen framhöll för sin del bland annat, att det på grund av strävbågarnas synnerligen bristfälliga beskaffenhet måste anses nödvändigt, att åtgärder snarast vidtoges för bågarnas ombyggnad, varför det syntes styrelsen påkallat, att anslag för ändamålet anvisades för budgetåret 1941/42. Både byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet förutsatte emellertid, att en slutlig förslagsritning till utformningen av strävsystemet med tillgodogörande bland annat av resultaten av de på prov uppförda korsträvorna skulle underställas dessa myndigheters prövning och godkännande.

Kungl. Maj:t föreslog också 1941 års riksdag i särskild proposition (nr 63)

Svar på interpellation. (Forts.)

att huvudsakligen för nämnda ändamål bevilja ett anslag av 208,000 kronor. Under statsutskottets behandling av denna proposition besökte ett antal av utskottets ledamöter Uppsala för att på platsen sätta sig in i den föreliggande frågan. Vid detta besök närvaro såväl ärkebiskopen som riksantikvarien och byggnadsrådet Hjorth, föredragande i byggnadsstyrelsen för detta ärende. Vid detta tillfälle voro de fyra ombyggda östra strävorna i huvudsak färdiga, så att utskottets ledamöter hade tillfälle få en konkret bild av förslagetts innebörd. Frågan lärer därvid ha blivit ingående diskuterad av de närvarande. I statsutskottets utlåtande i ärendet (nr 85) framhölls, att de på korpartiet redan utförda strävanordningarna syntes utskottet innebära en i stort sett lycklig lösning av strävsystemets utformning. Utskottet förutsatte emellertid, liksom riksantikvarieämbetet, byggnadsstyrelsen och departementschefen, att det nya strävsystemets arkitektoniska utformning bleve föremål för en ingående prövning av nyssnämnda två myndigheter, innan arbetena komme till utförande.

Riksdagen beslöt den 30 april 1941 i enlighet med utskottets hemställan och intog i sin skrivelse (nr 200) utskottets nyssnämnda yttrande om strävsystemets utformning.

Den 13 juni 1941 ställde Kungl. Maj:t anslaget till länsstyrelsens förfogande, att i mån av behov utbetalas till domkapitlet i Uppsala för användning till avsett ändamål. I enlighet härmed har domkapitlet underställt ett av professor Östberg utarbetat slutjusterat förslag till strävsystemets utformning byggnadsstyrelsens och riksantikvarieämbetets prövning.

Förslaget, vilket innebar en viss modifiering av det tidigare förslag som tillämpats vid provmurning av de fyra strävmurarna på koret, tillstyrktes av riksantikvarieämbetet. Efter att ha hänvisat till sin i tidigare avgivet remissvar anförda uppfattning ansåg byggnadsstyrelsen, med hänsyn till nödvändigheten att den beslutade ombyggnaden av strävbågarna snarast igångsattes och då tiden icke medgav uppgörande av ett fullständigt förslag till hela domkyrkobyggnadens gestaltning, att styrelsen icke borde motsätta sig genomförandet av de södra strävbågarnas ombyggnad enligt det framlagda förslaget. Detta meddelades domkapitlet i byggnadsstyrelsens resolution den 12 augusti 1941.

Därefter har domkapitlet föranstaltat om fullföljande av detta ombyggnadsarbete, vilket fortfarande pågår.

Jag har ansett mig böra så ingående redogöra för den formella gången av detta ärende för att ådagalägga, hurusom det nu pågående arbetet på strävbågarnas ombyggnad är en klar konsekvens av domkyrkokommitténs bestämda yrkanden, baserade på de av denna föranstaltade byggnadstekniska undersökningarna. Åtgärderna ha också från början tillstyrkts av vederbörande myndigheter såsom nödvändiga skyddsåtgärder.

Såsom interpellanten framhållit, ha emellertid i samband med granskningen av det östbergska restaureringsförslaget i dess helhet yrkanden framkommit om att de nu pågående skyddsarbetena måtte avbrytas och i stället mindre genomgripande, provisoriska skyddsåtgärder vidtagas. Byggnadsstyrelsen och domkyrkoförsamlingen, vilka framställt dessa förslag, ha ansett, att utformningen av de nu under byggnad varande strävorna skulle kunna verka bindande på en eventuell arkitektävlan om domkyrkans framtida gestaltning. Då det emellertid från den av domkyrkokommittén anlitade byggnadstekniska experten, professor Henrik Kreüger, upprepade gånger med skärpa framhållits, att det vore fara i dröjsmål med strävsystemets ombyggande, har varken domkapitlet eller jag velat taga på vårt ansvar att uppskjuta de såsom nödvändiga ansedda åtgärderna.

Jag vill särskilt framhålla, att de allvarliga skadorna ingalunda alltid ligga

Svar på interpellation. (Forts.)

i öppen dag. Det är, såsom professor Kreüger också uttryckligen förutsagt, huvudsakligen inre skador på strävågarna, som under skyddsarbetenas fortgång uppenbarats, under det att yttersidorna varit mindre svårt, stundom knappt alls skadade. Det har i verkligheten visat sig, att varje vinter, och särskilt de senaste årens stränga vintrar, medfört ökade skador på de bristfälliga byggnadsdelarna. Det kan konstateras, att denna skadegörelse pågår med starkt accelererande hastighet. Så har det t. ex., enligt vad som meddelats mig, vid en denna vår företagen översyn av domkyrkans västliga partier framgått, att byggnadsdelar, delvis i mycket riskabelt läge, sitta helt löst, fastän ifrågavarande byggnadsdelar vid översyn, som företagits föregående vår, ej konstaterats vara lösa från sitt underlag.

Mot bakgrunden av det nu anförda vill jag nu besvara de av interpellanten framställda frågorna:

1. I spørsmålet huruvida en arkitekttävling rörande domkyrkoexteriörens slutliga utformning bör komma till stånd eller ej har jag redan från början intagit den ståndpunkten, att den föreliggande uppgiften är av sådan storleksordning och av den nationella betydelse, att den icke bör lösas utan att envar fackman, som har ett vägande förslag att framlägga, haft tillfälle därtill. De förändringar av strävsystemet, som redan vidtagits, ha enligt min uppfattning varit ur säkerhetssynpunkt ofrånkomliga. De ha baserats på det enda föreliggande, ur tekniska och arkitektoniska synpunkter genomarbetade förslaget till lösning, och frågans brådskande natur har icke medgivit att något alternativ utarbetats. Den offentliga granskning och diskussion, som säkerligen kommer att följa på en tävlan, kan endast vara till gagn för saken och till ledning både för Kungl. Maj:t och riksdagen vid deras slutliga ställningstagande. Byggnadsstyrelsen har hemställt om uppdrag att efter samråd med Uppsala domkapitel och riksantikvarieämbetet framlägga förslag till anordnande av arkitekttävlan. Det är min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att ett sådant uppdrag gives styrelsen. Det ligger emellertid i sakens natur att en arkitekttävlan, i synnerhet i detta fall, måste bli en relativt tidsödande procedur: först skall program uppgöras och sedan skola medel för tävlingen beräknas, äskas och beviljas; därefter skola de tävlande sätta sig in i uppgiften för att åstadkomma sina tävlingsförslag; därpå följer prisbedömningen, och först då har man eventuellt kommit så långt att ett slutligt restaureringsförslag föreligger, men det är icke osannolikt, att den allmänna tävlan finnes böra följas av en mera begränsad omtävlan mellan de bästa framkomna förslagen. En större restaurering, sådan som domkyrkokommittén föreslagit, är ju till sist i hög grad en ekonomisk fråga, och för min del kan jag icke finna, att det i nuvarande statsfinansiella läge skulle vara möjligt att realisera en sådan genomgripande ombyggnad.

2. Därmed är jag framme vid interpellantens andra fråga. Under alla förhållanden torde det komma att dröja en ganska avsevärd tid, innan strävsystemets slutliga utformning blivit fastställd och kanske ännu längre, innan man anser sig ha råd att genomföra en genomgripande restaurering. Av de tekniska skäl, jag tidigare anført, förefaller det mig under sådana förhållanden icke vara försvarligt att lappa på det nuvarande uttjänta strävsystemet och därmed låta domkyrkan skylta med alla sina skavanker i kanske årtionden framåt med de risker detta skulle medföra både för kyrkan själv och för kyrkbesökarna. Det enda rimliga synes mig därför vara, att det redan påbörjade strävsystemet fullföljes, så långt tillgängliga anslagsmedel räcka, samt att erforderliga åtgärder i övrigt vidtagas för att undvika de faror och risker, som lossnande och nedfallande byggnadspartier kunna medföra. Jag betraktar utgifterna för de av riksdagen beslutade skyddsarbetena som en försäkringspre-

Svar på interpellation. (Forts.)

mie, som det allmänna erlägger för att skydda sig mot risken av de vida större ekonomiska och icke uppskattningsbara kulturella förluster, vilka skulle kunna bli följderna av ett ras på domkyrkan. Med denna utgångspunkt bör man icke, enligt min mening, känna sig ovillkorligt bunden av det nya strävsystemet, ehuru man å andra sidan icke heller bör underlåta att vid bedömningen av tävlingsförslagen taga skälig hänsyn till frågan i vad mån dessa medge användning av de nya strävorna eller ej. Om emellertid en ur arkitektonisk, teknisk och ekonomisk synpunkt bättre lösning av strävsystemet än den som lagts till grund för de nu pågående skyddsarbetena kan komma att framgå ur arkitekt-tävlingen, så böra de redan utförda arbetena icke hindra att en sådan lösning förverkligas.

Härefter yttrade:

Herr Lundh: Herr talman! Jag ber att få till herr statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet framföra mitt tack för hans svar på min interpellation angående Uppsala domkyrkas restaurerande, ett svar som, det är jag övertygad om, kommer att i hög grad verka lugnande på alla dem som i intresse för saken känt en betydande oro inför den behandling, frågan hittills undergått.

Det gäller ju här något vida betydelsefullare än omgestaltningen av Uppsala domkyrkas strävsystem och torn i den ena eller andra riktningen. Då omständigheterna framtvingat en genomgripande restaurering av kyrkan har vår generation därmed fått på sig lagt ansvaret att kanske för sekler ge sin utformning åt ett tempel, som icke endast är en svensk nationalhelgedom utan också ett av äldre svensk arkitekturs ädlaste och mest storslagna verk. En fråga av denna storleksordning är ju ingen lokalfråga. Dess utveckling måste också i speciell grad antagas intressera den anslagsbeviljande statsmakten, som redan beviljat betydande summor till de pågående arbetena och framdeles kan väntas få ännu större anledning att syssla med ärendet.

Under de år denna fråga varit mer eller mindre aktuell ha starka motsättningar kommit till synes beträffande domkyrkans framtida gestaltning. Framstående fackmän ha därvid visat sig ha diametralt motsatta uppfattningar om saken. Det är då rätt naturligt, att de lekmän, som intressera sig för frågan, känt sig tämligen desorienterade. Ett synnerligen värdefullt arbete utfördes visserligen på sin tid av den s. k. domkyrkokommittén, men kommittén förtog själv i hög grad verkan härav genom att utan tillräckligt allsidig utredning binda sig vid det av professor Ragnar Östberg uppgjorda restaureringsförslaget. Bakom detta stod visserligen en man, som i sin krafts dagar vunnit ryktbarhet som en av våra mest framstående arkitekter. Trots detta har det emellertid från sakkunnigt håll med skärpa hävdats, att förslaget icke tager tillbörlig hänsyn till domkyrkans ursprungliga gotiska resning och planläggning. Medan ännu det östbergska förslaget befann sig ute på remiss visade det sig nödvändigt att igångsätta omfattande skyddsarbeten på kyrkan. Som herr statsrådet anfört funnos då endast de östbergska ritningarna till hands, varför man beslöt använda sig av dem. Jag skall här icke uttala mig i frågan om tid verkligen saknades att utarbeta kompletterande förslag från andra håll. Jag nöjer mig med att konstatera, att på detta sätt domkyrkans yttre redan i betydande omfattning ikläts den östbergiska dräkten, och att allmänheten härigenom bibringats den uppfattningen, att Östbergs restaureringsförslag — alla avstyrkanden till trots — successivt höll på att genomföras. Den iakttagelsen har ju också varit lätt att göra, att brådskan, då det gällde att av 1941 års riksdag erhålla anslag till strävålgarnas ombyggnad enligt de

Svar på interpellation. (Forts.)

östbergiska ritningarna, icke motsvarats av samma brådska med själva ombyggnandet. Trots det att mer än ett år gått sedan medlen beviljades, ha först nu efter långvariga uppehåll halva antalet strävbågar ombyggts. De skyndsamma åtgärderna förefalla alltså ha varit mest av nöden, då det gällde att undvika en allsidig debatt om de östbergiska strävbågarna. I detta sammanhang kan man heller icke undgå att ge uttryck för en viss förvåning över att icke för länge sedan inom eller utom domkapitlet en byggnadskommitté tillsatts, som med adjungerande av erforderlig sakkunskap kunnat leda ombyggnadsarbetena. Först detta år har en kommitté tillsatts, ehuru den — enligt vad som uppgivits — ännu icke av domkapitlet erhållit bestämda direktiv för sin verksamhet och alltså icke heller kunnat taga ledningen om hand.

Dessa av mig nu anförda omständigheter ha, herr talman, givit ett allmänt intryck av att denna viktiga fråga, där det ju också gäller disponerandet av betydande av riksdagen anslagna medel, hittills knappast skötts på ett fullt tillfredsställande sätt. Oron för att under dessa förhållanden det östbergiska förslaget till restaurering till sist skulle framställas som den naturliga fortsättningen på de påbörjade arbetena blev ännu större, då Uppsala domkapitel i december föregående år yttrade sig över detta förslag. Visserligen tillstyrkte domkapitlet det då från flera håll framförda förslaget om anordnande av en arkitekttävlan men gjorde detta med den högst betydande inskränkningen, att det östbergiska förslaget skulle godkännas som det slutgiltiga i vad anginge strävsystemet. Oron för att de steg för steg beslutade ombyggnadsarbetena skulle bli bestämmande för det slutliga ställningstagandet i själva huvudfrågan föreföll nu fullt befogad. Mot domkapitlets förslag har en stark opposition framträtt på olika håll. Inom domkapitlet ha såväl ärkebiskopen som domprosten, såsom herr statsrådet nämnde, reserverat sig här emot. I mars i år har också byggnadsstyrelsen bestämt avstyrkt detsamma och förklarat, att det vore ägnat att direkt motverka syftet att ernå ett fullt tillfredsställande förslag till kyrkans värdiga istandsättande.

Under dessa förhållanden har det varit utomordentligt värdefullt att nu få erfara, att herr statsrådet ämnar föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt byggnadsstyrelsen att framlägga förslag till anordnande av en arkitekttävlan i frågan. Med hänsyn till byggnadsstyrelsens tidigare ståndspunktstagande i ärendet synes detta statsrådets beslut verkligen ägnat att undanröja den oro, som ärendets föregående behandling icke utan skäl framkallat. Med hänsyn till det nuvarande statsfinansiella läget synes det enbart vara en fördel, att avgörandet på detta sätt skjutes åtskilliga år in i framtiden. Visserligen kommer domkyrkan nu att under några år framträda i en egendomlig yttre gestalt, men denna omständighet får icke tillmätas någon större betydelse. Ett beslut, vars räckvidd kan sträcka sig över sekler, bör ju icke fattas förrän efter den grundligast tänkbara undersökning av alla alternativ till frågans lösande.

Om sålunda statsrådets svar på min huvudfråga ger anledning till den största tillfredsställelse, kan jag tyvärr icke säga detsamma om svaret på min andra fråga om ett eventuellt avbrytande av de nu pågående ombyggnadsarbetena av kyrkans strävbågar på sydsidan. Herr statsrådet betecknade strävsystemet som uttjänt och erinrade om att den av domkyrkokommittén tillkallade experten hävdade, att det vore fara i dröjsmål med strävsystemets ombyggnande. Att de redan ombyggda strävbågarna över kyrkans korparti voro uttjänta, har allmänt erkänts. Det hävdas emellertid nu från flera håll, att så icke skulle vara fallet med de bågar på sydsidan, vilkas rivande för någon månad sedan påbörjades. Såvitt av tillgängliga handlingar framgår har den citerade experten icke blivit direkt tillfrågad om möjligheten att nu avbryta ombyggnadsarbetena. Däremot har byggnadsstyrelsen, som ju företräder

Svar på interpellation. (Forts.)

statens högsta sakkunskap på området, efter förnyad undersökning i mars detta år hos Kungl. Maj:t direkt föreslagit, att ombyggnadsarbetena nu skulle avbrytas och ersättas av nödvändiga skyddsarbeten för att icke det slutgiltiga avgörandet ytterligare skulle föregripas. Under sådana förhållanden förefaller det, som om anledning funnes att taga saken under förnyad omprövning. Enligt vad jag inhämtat skulle man, om detta byggnadsstyrelsens förslag följdes, här kunna göra en icke obetydlig besparing, enligt uppgift på 50,000 à 75,000 kronor, ett belopp, som väl i dessa tider icke saknar betydelse. Viktigare synes mig dock vara, att man — med hänsyn till de ekonomiska faktorernas utomordentliga betydelse — icke kan frigöra sig från farhågor för att avgörandet i huvudfrågan trots allt även efter en arkitekttävling skall bli beroende av de nu bedrivna ombyggnadsarbetena. Herr statsrådet har själv i sitt svar styrkt dessa farhågor, då han framhållit, att man vid bedömningen av tävlingsförslagen icke bör underlåta att taga skälig hänsyn till frågan i vad mån dessa medge användning av de östbergska strävorna eller ej. Det föreligger här uppenbarligen en viss risk för att de tävlande arkitekterna komma att känna sig föranlättna att såvitt möjligt anpassa sina förslag efter det östbergska för att på så sätt stärka sina egna utsikter i tävlingen. Skulle detta verkligen bli fallet, då ha ju de fått rätt som menat, att de pågående ombyggnadsarbetena, trots alla försäkringar om motsatsen, skola få en avgörande betydelse för frågans slutliga avgörande. Men skulle det gå så, då kan man också vara förvissad om att framtiden kommer att fälla en hård dom över det sätt, på vilket detta betydelsefulla ärende handlagts. Under sådana förhållanden, herr talman, finnes det till sist all anledning att man med eftertryck betonar herr statsrådets slutord, att om en ur arkitektonisk, teknisk och ekonomisk synpunkt bättre lösning av strävsystemet än det östbergska kan komma att framgå ur tävlingen, de redan utförda arbetena icke böra hindra, att en sådan lösning förverkligas. Om dessa herr statsrådets ord icke blott uppmärksammas av de tävlande arkitekterna utan också till sin fulla innebörd komma att erkännas av dem, som kanske om ett decennium skola fatta det avgörande beslutet i frågan, först då kan man med skäl hävda, att det icke vidare föreligger någon anledning till oro för att icke den uppsalensiska rikshelgedomen skall erhålla en yttre gestaltning, som kommer att stå sig inför framtidens dom.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det är ju mycket beklagligt, att den ärade interpellanten funnit att detta ärende icke skötts på ett tillfredsställande sätt. Han kanske inte förvånar sig över att jag icke delar hans uppfattning i detta avseende. Jag har försökt sköta det så gott jag har kunnat. Jag har därvidlag utgått från två synpunkter.

Jag fick överta detta ärende när det låg i ett visst, ganska kritiskt läge. Det var vid den tidpunkten, när det befanns att det icke var någon möjlighet att låta utan vidare denna fråga utveckla sig med påföljd, att man kunde riskera ras och att överhuvud taget domkyrkan skulle komma att fördärvas. Den ena och för mig mest brådskande synpunkten var således att låta utföra de arbeten, som voro alldeles nödvändiga för att undvika kalamiteter av både den ena och andra beskaffenheten. Jag har själv varit uppe på taket och klättrat omkring där och sett, hur det står till. Det är verkligen så att man förvånar sig över att inga olyckor hänt. Jag tror därför att den ärade interpellanten mycket väl hade kunnat uttala sig om att tid saknades för ytterligare utredningar om den här saken. Det låg så till att något måste göras och måste göras omedelbart.

Interpellanten säger nu, att det är olika uppfattningar med avseende på de

Svar på interpellation. (Forts.)

tekniska frågorna. Det är möjligt. Jag vill därvidlag bara säga, att är det så att det föreligger olika uppfattningar, så har jag inte ansett mig ha rättighet att gå på den mest optimistiska, utan jag har ansett mig ha skyldighet att i enlighet med mitt ansvar gå på den mest försiktiga uppfattningen, i all synnerhet som denna uppfattning företrädes av vår främste fackman på området, nämligen professor Kreüger. Det var således den ena synpunkten.

Den andra synpunkten var, att jag inte ville föregripa det slutliga restaureringsförslaget. Jag anser visserligen för min personliga del, att det östberg-ska förslaget är vackert och väl värdigt sin framstående upphovsman, men jag menar, att det skall inte bestämmas av vad den ene eller andre personen enskilt tycker, utan jag ville åstadkomma att man skulle kunna få en mera grundlig prövning av hela denna fråga. Därför har jag från början, som jag sagt i mitt interpellationssvar, varit inne på att få en allmän arkitektävlan till stånd.

Det har således varit de två linjer, efter vilka jag har arbetat: å ena sidan att åstadkomma det som var omedelbart nödvändigt ur teknisk synpunkt — det kunde endast åstadkommas efter de möjligheter, som förelågo, när jag fick hand om denna sak — å andra sidan att försöka se till att så litet som möjligt föregripa den allmänna diskussionen och den allmänna opinionsbildningen, som jag anser behövas, när det gäller en av rikets största helgedomar och klenoder.

Den ärade interpellanten sade något om att professor Kreüger inte hade hörts angående nödvändigheten av den omfattning, vill jag minnas han sade, i vilka restaureringsarbetena borde bedrivas. Jag vill då meddela, att äskandena om anslag till skyddsarbeten, som förelades 1939 och 1941 års riksdagar, föregingos i båda fallen av mycket grundliga utredningar av professor Kreüger, som äro framlagda i handlingarna. Sedermera har professor Kreüger under ärendets beredning vid flera tillfällen såväl för ärkebiskopen som för mig framlagt sina synpunkter angående domkyrkans och särskilt strävbågarnas tillstånd. Jag har således gått till väga på ett föga byråkratiskt sätt, och jag har försökt sätta mig in i detta ärende med hjälp av den sakkunskap, som förelegat. Jag tycker att det är en smula märkvärdigt att domkyrkorådet däremot icke sökt någon som helst kontakt med professor Kreüger innan det inledde sin aktion för att få skyddsarbetena avbrutna. Professor Kreüger har meddelat mig, att han erbjudit sig att lämna alla erforderliga upplysningar, och han har därjämte vid en offentlig föreläsning på tekniska högskolan så sent som i februari detta år givit en synnerligen instruktiv redogörelse för kyrkans tillstånd. Till denna föreläsning hade inbjudits representanter för ecklesiastikdepartementet, domkapitlet och domkyrkorådet, men mig veterligt kom inte en enda representant för domkyrkorådet dit. Så pass intresserade voro de av den saken!

Vad så beträffar tillståndet hos de senast rivna bågarna, som interpellanten också var inne på, så har professor Kreüger hela tiden framhållit svårigheterna att av den yttre beskaffenheten sluta sig till det inre tillståndet hos dem. När det gällde korbågarna framträdde vid rivningen mycket svårare brister än som den yttre anblicken kunde ge skäl att förmoda. Om det nu i något eller några fall beträffande sydfasadens bågar skulle visa sig, att de invändigt inte äro lika förvittrade som korbågarna, så innebär det emellertid ingalunda att det skulle vara riskfritt att bibehålla sydfasadens bågar. Bortsett ifrån att vissa ytliga delar enligt uppgift sutto så löst, att de vid en överknackning lossnade, är det att märka, att bågarnas bärighet redan tidigare avsevärt har minskats därigenom att de svårt skadade fialerna tagits bort. Dessa fialer bildade nämligen vissa motvikter inom konstruktionen av bågarna. Därför har man kommit in i ett tillstånd, där man har all anledning att vara vaksam. När fialerna ta-

Svar på interpellation. (Forts.)

gits bort kan det därför inte anses riskfritt att behålla bågarna, även om deras tegelverk ännu inte skulle ha vittrat sönder. Jag är därför för min del bestämt övertygad om att det är alldeles nödvändigt att fortsätta med arbetena på strävsystemet, så att man skall kunna undvika olyckor eller i varje fall avsevärda risker för sådana olyckor.

I vad mån detta nödtvungna arbete kommer att påverka den slutliga restaureringen av domkyrkan, kan jag för min del icke alls uttala mig om. Jag kommer i den mån jag har tillfälle påverka denna sak icke att tillråda, att man gör det som något villkor för den nya arkitekttävlingen. Men personligen är jag efter den tekniska undervisning jag har åtnjutit i detta ärende ganska övertygad om att i vårt klimat komma vi aldrig ifrån ett strävsystem ungefär i den utformning, som givits i de nu byggda bågarna. Det tror jag kommer att förbjuda sig av rent tekniska skäl. Men, som sagt, befins det, att jag har fel i detta, och att man kommer fram till ett resultat, som ur andra synpunkter är värt att offra dessa 280,000 kronor på, anser jag, att man får göra det. Det kan naturligtvis icke hjälpas. Men jag har varit tvungen att be riksdagen om dessa pengar för att icke en olycka skulle inträffa.

Herr Lundh: Herr talman! Med anledning av vad herr statsrådet anförde ber jag först att få säga, att det finns ingen anledning att ingå i svaromål beträffande Uppsala domkyrkoråds åtgöranden i saken. Att kyrkorådet hänvände sig till domkapitlet med begäran att detta måtte vidtaga åtgärder för att avbryta arbetena är beroende på att domkapitlet är den rättsliga målsmannen. Domkyrkorådet hade bakom sig annan sakkunskap, bl. a. byggnadsstyrelsen, och hade sålunda icke någon anledning att själv vidtaga undersökning på den punkten.

Beträffande den kritik, jag framfört, ber jag att bestämt få betona, om det icke framgick av mitt anförande, att min kritik vände sig främst mot domkyrkokommittén och i andra hand mot domkapitlet och icke mot statsrådet, som han synes ha uppfattat mitt anförande.

Till sist vill jag tillägga, att vad statsrådet sist sade är för mig väsentligt. Om de redan genomförda byggnadsarbetena icke komma att bli avgörande för framtiden, så finns det ingen anledning till oro, men på den punkten kan man icke vara säker, förrän man kommit dit.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **Rosander**, som yttrade: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Ericsson i Sörsjön har med kammarens tillstånd frågat chefen för kommunikationsdepartementet, huruvida han vore villig att företaga skyndsamt undersökning rörande färskvarutransporterna å järnväg från Borlänge till orter utmed järnvägslinjen Vansbro—Särna och till Fors och Horndal å bandelen Krylbo—Storvik samt huruvida han ville medverka till att åtgärder vidtoges för att underlätta dessa transporter.

Såsom svar härå får jag i kommunikationsministerns frånvaro meddela följande:

Paket- och ilstyckegods befordras å statens järnvägar huvudsakligen med snälltåg eller persontåg, och fraktstyckegods, som i frakthänseende är något billigare, med godståg. Såsom fraktstyckegods debiteras s. k. färskvarugods, vilket begrepp bland annat omfattar färskt kött och fläsk samt färska charkuteri- och korvvaror. Å mindre trafikstarka järnvägslinjer, där godstågsförbin-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)
delserna vanligen icke äro dagliga eller där de ha för vissa transporter ogynnsamma tidtabellslägen, användas jämväl persontågen för befordran av fraktstycke gods.

På grund av förhållanden, som torde vara väl kända, har järnvägstrafiken alltsedan hösten 1939 undan för undan stegrats, och persontågen ha icke utan avsevärda förseningar kunnat framföras med bibehållna transportuppgifter. För att söka förhindra förseningarna har bland andra åtgärder måst tillgripas en avlastning av viss godstrafik från dessa tåg.

Den föreliggande interpellationen torde vara föranledd av de verkningar, som en dylik godsavlastning från persontågen haft i vissa av interpellanten angivna fall.

Enligt vad jag inhämtat har emellertid järnvägsstyrelsen redan före interpellationens framställande beslutat vissa omläggningar, som torde tillgodose de i interpellationen framförda önskemålen.

Sålunda har järnvägsstyrelsen den 13 maj 1942, på framställning av Dalarne kooperativa charkuteriförening i Borlänge, medgivit, att färskvarugods under tiden den 15 juni—30 september 1942, då snabba transporter av detta slags gods äro önskvärda, får befordras med ett dagligt persontåg, som avgår från Vansbro kl. 10.05 och har förbindelse med tåg från Borlänge kl. 9.40 samma dag. Tåget från Vansbro ankommer till Särna kl. 20.45. Under den angivna tiden 15 juni—30 september komma två olika transportlägenheter från Borlänge till Vansbro och Särna att vara tillgängliga för ifrågavarande varor, nämligen dels den nyss angivna persontågsförbindelsen och dels en redan befintlig söckendaglig godstågsförbindelse. Sistnämnda förbindelse kommer från och med den 15 juni 1942 såtillvida att förbättras, att godståget å linjen Vansbro—Särna erhåller ett omkring 3 timmar tidigare läge i tidtabellen.

Vad därefter transportererna från Borlänge till Fors och Horndal beträffar, har järnvägsstyrelsen den 12 maj 1942, likaledes på framställning av kooperativa charkuteriföreningen i Borlänge, medgivit, att det dagliga tåget nr 412 från Krylbo från och med den 15 instundande juni tills vidare får upplåtas för transport av färskvaror till Fors och Horndal. Om varorna sålunda avsändas från Borlänge kl. 8.50, ankomma de till Fors kl. 11.16 och till Horndal kl. 11.33.

Slutligen vill jag helt allmänt framhålla, att de av järnvägsstyrelsen vidtagna inskränkningarna i persontågens användning för godsbefordran endast avsett sändningar av *fraktstycke gods*. Gods, som inlämnas till befordran såsom paket- eller ilstykke gods, har sålunda under alla förhållanden fått befordras med persontåg.

Av det nu anförda torde framgå, att några åtgärder från kommunikationsministerns sida i äsyftad riktning icke äro påkallade i de av interpellanten berörda fallen.

Härpå anförde

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det lämnade svaret på den av mig framställda interpellationen. Jag har erfarit, att svaret skulle ha kommit tidigare, men på grund av vissa omständigheter främst kommunikationsministerns sjukdom har icke svaret kunnat lämnas förrän nu. Med hänsyn till omständigheterna kan jag ju icke gärna begära, att svaret skulle vara annorlunda än det blev. Herr statsrådet meddelade ju, att järnvägsstyrelsen hade beslutat att företaga vissa åtgärder i syfte att tillgodose de framställda önskemålen, och att dessa åtgärder skulle träda i kraft från och med den 15 innevarande juni månad. Vid sådant förhållande påkallar jag åtminstone icke för närvarande några ytterligare ingripanden från regeringens sida.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag anser mig emellertid böra framhålla, att det affärsföretag, som statsrådet omnämner i sitt svar, nämligen Dalarnas kooperativa charkuteriförening, har under innevarande år gjort upprepade framställningar till järnvägsstyrelsen rörande den sak, varom här är fråga, utan att detta lett till någon som helst åtgärd från järnvägsstyrelsens sida. Strax innan interpellationen framställdes gjorde jag mig förvissad om att omnämnda affärsföretag icke hade erhållit något meddelande från järnvägsstyrelsen om att styrelsen ämnade vidtaga några åtgärder. För övrigt anser jag mig böra säga, att av järnvägsstyrelsen utfärdade bestämmelser, att färskvaror icke skulle få sändas med ordinarie persontågen dit upp, voro ganska onödiga. Statens järnvägar ha, såvitt jag kan förstå, icke kunnat tillgodogöra sig någon ekonomisk vinning på grund av de utfärdade bestämmelserna. Däremot ha de åstadkommit olägenheter för den å orten bosatta befolkningen. I detta sammanhang vill jag också omnämna, att den järnvägspersonal, som finns på bandelen Vansbro—Särna, hade vid tillfrågan för sin del sagt ifrån, att ifrågavarande förbud var onödigt. Personalen hade också förklarat sig villig att, liksom före förbudet hade skett, ombesörja av- och pålastningen av färskvaror utan att därigenom försening av tågen behöfde ifrågakomma.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 6.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord vilande motioner; och remitterades därvid

till bankoutskottet motionen nr 409 av herr *Spångberg m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 410 av fru *Nordgren*;

nr 411 och 412 av herr *Andersson* i Göteborg *m. fl.*; och

nr 413 av herrar *Sköldin* och *Hedqvist*;

till statsutskottet motionerna:

nr 414 av herrar *Nilsson* i Göteborg och *Andersson* i Göteborg;

nr 415 av herrar *Lövgren* och *Hage*;

nr 416 av herr *Kyling m. fl.*; och

nr 417 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 418 av herr *Hagberg* i Malmö; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 419 av herr *Hammarlund m. fl.*; och

nr 420 av herr *Lindmark m. fl.*

§ 7.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 161—170.

§ 8.

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 298 hade Kungl. Maj:t, under återropande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 15 maj 1942, föreslagit riksdagen att till Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen.

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)
för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen för budgetåret 1942/43 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förefatt

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 270) av herr *E. Näsström m. fl.* och den andra inom andra kammaren (II: 390) av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen ville till Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen för budgetåret 1942/43 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 900,000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga *m. fl.* väckt motion (II: 377), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att bidrag skulle utgå även till sommarresor för landsbygden samt att i anledning därav det i Kungl. Maj:ts proposition angivna förslagsanslaget å 500,000 kronor skulle höjas till 1 miljon kronor.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 270 och II: 390 till Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500,000 kronor;

b) att motionen II: 377 ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Svensson* i Grönvik och *Hansson* i Rubbestad, vilka ansett, att rätten till fria resor i rekreationssyfte för barn och deras vårdare icke skulle begränsas huvudsakligen till städer med en folkmängd överstigande 8,000 invånare utan borde komma även mindre samhällen samt landsbygden till del;

2:o) av herrar *friherre De Geer* och *Ekströmer*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Såsom framgår av det här föreliggande utlåtandet, begär Kungl. Maj:t 500,000 kronor till anordnande av fria resor för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen till vistelse på landet, och statsutskottet har ju i sitt utlåtande tillstyrkt detta Kungl. Maj:ts förslag. Då herr *Svensson* i Grönvik och jag vid denna punkt ha fogat en reservation är det icke på det sättet, att vi vilja motsätta oss detta anslag, utan vi äro också med om anslaget på 500,000 kronor. Däremot ha vi reserverat oss mot den trånga ram, inom vilken Kungl. Maj:t vill att denna förmån skall utgå. Kungl. Maj:t har nämligen föreslagit, att den endast skall gälla i städer eller samhällen, som ha en folkmängd på över 8,000 invånare. Det skulle innebära, att knappast hälften av rikets städer skulle komma i åtnjutande av denna förmån.

Av den tablå, som är bifogad ett upprop, som är sänt till folkskolestyrelser och barnavårdsnämnder, framgår, att det är 61 samhällen, som skulle få denna förmån. Av dessa är det i hela Norrland, om man undantager Gävleborgs län, endast åtta orter, som skulle komma i åtnjutande av denna förmån. Detta ha vi ansett vara oriktigt, ty vi ha den uppfattningen, att det icke är bara barnen i de större städerna, som behöva ha denna förmån, utan

*Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer
och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)*

den kan vara lika befogad i mindre orter och till och med i små orter ute på landsbygden. Därför ha vi anfört denna reservation, som går ut på att denna förmån skall gälla icke bara städer med över 8,000 invånare utan också mindre samhällen ävensom landsbygden. Anledningen till att vi även nämnt landsbygden är, att även på landsbygden finns det många familjer, där barnen leva i en viss beträngdhet, och där det skulle vara av synnerligt värde, att även dessa skulle kunna få resa till släktingar och anhöriga, som kanske bo långt därifrån men kanske skulle ha möjlighet att taga emot dem, om de finge bidrag till dessa resor.

Jag tror det skulle vara välbetänkt om riksdagen ville gå med på den reservation, som vi här ha anfört, att ifrågavarande förmån icke skall begränsas på detta trånga sätt som här sker utan utökas till hela landet. Jag har nämligen den uppfattningen, att de större städerna ha vissa möjligheter att bereda där boende barn liknande förmåner, vilket är svårare för de mindre samhällena. Om vi särskilt tänka på Stockholm, torde det knappast vara något samhälle här i landet, som gjort så mycket och har möjlighet att göra så mycket på egen bekostnad för att ordna sådana resemöjligheter. Och när man tänker på ett sådant samhälle som t. ex. Lidingö, som ju är en typisk villastad och icke tätbebyggd, förstår man icke, varför denna skulle komma i åtnjutande av denna extra förmån, under det att andra samhällen, som ha mindre än 8,000 invånare, skulle gå förlustiga detta.

Nu föreligger här en annan reservation av friherre De Geer och herr Ekströmer, som syftar till att det skulle beredas möjlighet, där särskilda förhållanden så påfordra, att dessa mindre orter också skola komma i åtnjutande av denna förmån. Jag anser, att denna reservation naturligtvis innebär en förbättring i jämförelse med utskottets förslag, men icke heller denna reservation torde ge den fulla rättvisa, som man bör kunna ha rätt att fordra i detta hänseende. Jag tror därför, att det skulle vara välbetänkt, om riksdagen följde den reservation, som här är anförd av herr Svensson i Grönvik och mig.

Jag hemställer i anledning av det anförda, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 270 samt II: 377 och II: 390 till fria resor i rekreationssyfte för barn för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500,000 kronor, och att motionerna I: 270, II: 377 och II: 390, i den mån de icke blivit besvarade genom samma hemställan, ej må föranleda någon riksdagens åtgärd.

I detta anförande instämde herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr **Skoglund** i Umeå: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att yttra mig om den föreliggande propositionen utan framför allt med anledning av den motion, som har väckts av mig och en del andra representanter på Norrlandsbanken i anslutning till den proposition, som vi nu stå i begrepp att behandla. Den motionen syftar nämligen till en utvidgning av den verksamhet, som propositionen menar att statsmakterna böra slå in på, nämligen att bereda ökade möjligheter för barn inom krisdrabbade områden att komma ut under sommaren liksom också att på annat sätt få rekreation och vårda sin hälsa. Motionen syftar till en sådan utvidgning av denna verksamhet, även om statsutskottet vägrar att erkänna detta förhållande.

Här behöva vi väl icke diskutera behovet av att särskilda åtgärder vidtagas för att hjälpa icke minst barnen. Vi få anse att den saken är fastslagen. Om

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

det nu gäller landet i allmänhet, så gäller det Norrland i synnerhet, framför allt därför att vi just där ha det största antalet barn per äktenskap. Vidare lever befolkningen i Norrland många gånger under svårare förhållanden än vad befolkningen i andra delar av landet gör. Redan under normala förhållanden har man det trångt och besvärligt däruppe, och den situationen blir än mer tillspetsad i dagens läge, då begränsade livsmedelstillgångar och ökade priser på nödvändighetsvarorna göra problemet än mera komplicerat. Jag skall icke här söka bevisa det förhållandet. Jag ber att få inskränka mig till en hänvisning till vad landshövdingarna i de fyra nordligaste länen i skrivelse till Kungl. Maj:t för någon tid sedan gävo uttryck åt. Där har landshövdingen i Norrbottens län förklarat, att det finns behov av ytterligare åttahundra platser för sommarvistelse åt barn inom Norrbottens län. Landshövdingen i Västernorrlands län har i sitt yttrande påpekat, att av 2,300 barn, som behöva komma ut på sommarvistelse, kunna endast 850 bli i tillfälle därtill med de ekonomiska resurser, som för närvarande stå till buds. Han har till detta påpekande också fogat en anmärkning, som bör observeras av kammaren, då man nu fattar beslut, nämligen den att det finns ingen möjlighet för kommunerna där uppe, som äro skattetyngda och som ha mångahanda besvärligheter i övrigt att dragas med, att utan bidrag av statsmedel ordna sommarvistelse för dessa barn. Jag tror också, att svårigheter av liknande art äro på väg att växa fram i andra delar av landet. Häromdagen förklarade landshövdingen i Göteborgs och Bohus län, att det var alldeles nödvändigt att extraordinära åtgärder vidtoges för att hjälpa barnen i hans län. Och i gårdagens tidning riktade landshövdingen i Värmlands län en uppmaning till befolkningen där att på olika sätt bistå de organisationer, som där tagit till uppgift att hjälpa barnen, och han räknade därvid optimistiskt med, att man i Värmlands län också skulle kunna få del av de anslag, som han menade att riksdagen skulle komma att besluta utöver de 500,000 kronor, som propositionen upptager.

Med utgångspunkt från landshövdingarnas uppgifter och den framställning, som de gjort, men framför allt med hänsyn till den framställning, som 1941 års befolkningsutredning ganska nyligen ingav till Kungl. Maj:t, framlade vi den motion, som statsutskottet nu menar icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag föreställer mig, att innan landshövdingarna i de fyra nordligaste länen och 1941 års befolkningsutredning proponera på ökade medel till denna verksamhet, så finns det ofantligt starka motiv bakom det kravet. Man skulle nämligen här vinna, så vitt jag förstår, ökade möjligheter att lämna hjälp i alla de fall, där en sådan måste lämnas, och — vilket här är det väsentliga — man skulle också kunna lämna en hjälp till barn inom andra områden än de tätbebyggda samhällena. Inom Västerbottens län blir det praktiskt taget bara två orter, nämligen Umeå och Skellefteå som kunna få nytta av det anslag, som riksdagen nu står i begrepp att bevilja, under det att länet i övrigt har ringa möjlighet att få del av anslaget, därför att barnen där icke bo i tätbebyggda samhällen. Jag tror för min del, att svårigheterna äro för handen icke bara i sådana samhällen utan de äro säkerligen i lika hög grad, ja, kanske i högre grad många gånger, till finnandes på den egentliga landsbygden, framförallt då inom skogsbygden och inom fjällbygden uppe i Norrland. Såvitt man nu kan förstå hotar en allvarlig fara de barn, som växa upp. Här sades häromdagen och med all rätt, att vårt land får icke låta en enda pojke eller flicka försvagas eller gå under genom fattigdom eller brist. Kravet om hjälp är därför absolut kategoriskt.

Vi motionärer vilja nu, att man här utöver de 500,000 kronor, som propositionen upptager, skall anslå ytterligare 400,000 kronor, som skulle få använ-

*Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer
och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)*

das dels för att bereda ökade möjligheter till sommarvistelse och dels för att ordna barnens klädbehov, behov av läkemedel, behov av extra föda och mera sådant, som står i samband med förhållandena i de fyra nordligaste länen. På detta svarar nu statsutskottet avmätt och bestämt, att motionärernas syfte är behjärtansvärt, men att utskottet i det sammanhang, i vilket motionen är insatt, nämligen i fråga om propositionen, saknar anledning att ta ställning till densamma. Här söker alltså utskottet slå in en kil mellan å ena sidan propositionens krav och å andra sidan motionärernas önskemål. Jag ber att i det här fallet få fråga, om det ändå icke är samma syfte, som båda dessa förslag avse att tillfredsställa. Resorna som sådana fylla ju ändå något självändamål. Resorna äro, såvitt jag förstått saken, ett medel för att bereda barnen möjlighet att komma ut och få rekreation. Till detsamma syftar ju också vi i vår motion, även om vi ha sträckt oss något längre av skäl, som jag här anfört, skäl, som ha förts fram genom landshövdingarnas framställning och genom det yttrande, som 1941 års befolkningsutredning avgivit till Kungl. Maj:t. Med vetskap om det aktuella läget anser jag för min del, att utskottet hade bort vara positivare i sitt ståndpunktstagande. I stället för att nöja sig med en platonisk förklaring om, att motionärernas syfte är behjärtansvärt, tror jag, att utskottet rätteligen hade bort säga ifrån på ett tydligare och klarare sätt, så att regeringen haft en plattform att stå på, när den går att ta ställning till frågan i fortsättningen. Ty den tränger sig på. Vi kunna icke komma förbi den. Det beklagansvärda är bara att vi genom att avslå motionen låta en värdefull sommar gå oss förbi och att åtgärderna få sättas in till hösten eller vintern, men då vid en för sen tidpunkt. Utskottet har emellertid avstått från att vara så positivt, och därav komma givetvis också de följder och de risker, som jag här berört, risker, som framförallt komma att gå ut över barnen, icke minst i de norrländska länen. Jag hoppas emellertid att regeringen och främst socialministern skall visa sig litet mera lyhörd för lägets krav än vad statsutskottet varit i det här fallet, och att regeringen också skall vidta de mått och steg, som äro betingade av läget.

Jag har, herr talman, måhända blivit litet för mångordig i en fråga, där utgången kanske redan är given, men jag känner med mig att det här är en stor och betydelsefull fråga för den obemedlade och den hårt krisdrabbade befolkningen i landsdelen Norrland, och jag vet också, att det här gäller mycket stora värden. Det gäller våra barn.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen.

Häruti instämde herrar *Norén* och *Mäler*, fru *Skoglund-Lindblom*, fröken *Olsson* samt herrar *Lindberg* i Umeå, *Gavelin*, *Berg* och *Jonsson* i Haverö.

Fru Ronnebäck: Herr talman! Det är med förvåning och besvikelse jag i det föreliggande utskottsutlåtandet konstaterar den kallsinnighet utskottet visat gentemot det motionsvis framställda yrkandet om en höjning av det begärda anslaget till åtgärder för främjande av landsvistelse för barn i städer och samhällen med 400,000 kronor, vilken summa delvis skulle kunna ställas till förfogande för landshövdingarna i de fyra nordligaste länen. Dessa pengar skulle, såsom herr Skoglund i Umeå här tidigare talat om, komma att användas förutom för att bereda landsvistelse åt barnen även som en tillfällig krishjälp i enlighet med det förslag, som befolkningsutredningen tillställt Kungl. Maj:t.

Var och en vet, att förhållandena i dessa län äro särskilt för de barnrika familjerna, som där äro mycket talrika, svårare än på andra håll i landet, och

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

var och en vet också, att det behövs snar hjälp, om icke den alltmer skärpta krisen skall sätta allvarliga spår i barnens hälsotillstånd. Utifrån dessa för var man kända förhållanden är det svårt att förstå den hållning, som utskottet intager till denna blygsamma begäran om hjälp till de norrländska barnen. Visserligen säger utskottet, att det finner »syftet med detta förslag behjärtansvärt», men, fortsätter man, »utskottet är icke berett att taga ställning till det i nu ifrågavarande sammanhang», och med anledning därav kan utskottet icke tillstyrka bifall till motionerna.

Man frågar sig ovillkorligen vad som ligger i detta uttryckssätt. Kan man möjligen här utläsa någon förhoppning om, att detta eller något liknande förslag skulle inom den allra närmaste tiden komma upp i något annat sammanhang? Jag har gjort denna reflexion men icke kunnat få klart för mig i vilket annat sammanhang detta skulle kunna ske.

Det är ju så, som vi alla veta, att det hastar med hjälpen till framför allt Norrlandsbarnen. Den behöver organiseras nu, så att den kan komma till nytta till vintern, då den som allra bäst behövs, så att man då står beredd att möta påfrestningarna. Det talas nu för tiden så många vackra ord om att barnen äro vår dyrbaraste tillgång, landets framtid o. s. v. Jag tycker att det rimmar bra dåligt med alla vackra deklamationer att avslå en så blygsam begäran, som den som framställts i de fyra norrländska landshövdingarnas skrivelse. 400,000 kronor är ett mycket litet belopp jämfört med de enorma summor vi haft att röra oss med under denna riksdag. Men för dessa pengar skulle många fattiga barn i Norrland kunna få en hjälp, som det helt enkelt är oundvikligt att på ett eller annat sätt lämna dem. Jag tycker också, att det skulle vara trevligare för dem att få denna hjälp på detta sätt än genom privat välgörenhet.

Man kan icke underlåta att i detta sammanhang tänka på den frikostighet, som visats andra länders barn, särskilt de finska. Jag vill poängtera, att jag är den sista, som skulle ha något att invända mot att denna hjälp lämnas, och att vi ge all den hjälp, som vi överhuvud taget kunna. Man bör behandla andra som man själv skulle vilja bli behandlad i en sådan situation. Vi veta emellertid, att det föres agitation på vissa håll, att denna hjälp går ut över våra egna barn. Den agitationen är jag övertygad om skulle få näring, om vi här skulle neka den ifrågavarande hjälpen till de norrländska barnen.

Det har också talats och skrivits ofantligt mycket om en höjning av nativiteten, och det har drivits propaganda för den saken. Jag tror att det är den bästa nativitetspropagandan, om vi vårda oss om de barn, som vi redan ha, och ge dem den hjälp, som de behöva.

Jag ber, herr talman, att med vad jag här anfört få yrka bifall till den av herr Skoglund i Umeå m. fl. väckta motionen.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Många bekymrade föräldrar komma säkert att med glädje hälsa ett beslut i den fråga, som här föreligger. Men tillfredsställelsen grumlans av att frågan förelagts riksdagen till avgörande först nu, alltså långt efter det att barnen slutat vårterminen, och dessutom av den skandalösa organisationen av de planerade resorna, som vederbörande myndigheter gjort sig skyldiga till, i vart fall i Stockholm.

I tisdags ringlade sig långa köer utanför Klara folkskola. Det var föräldrar, som infunno sig för att få rekvisitionsblanketter för biljetter till de planerade resorna för barnen. Regeringens förhållning av frågan hade ju nämligen medfört, att icke ens den detaljen hade kunnat ordnas, medan barnen voro samlade i skolorna. När personalen sent omsider infann sig vid vad man avsåg skulle bli

*Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer
och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)*

utdelningsstället för dessa blanketter, visade det sig att denna personal var fullkomligt förberedd på saken. Man förklarade, att man icke alls väntat sig en sådan rusning o. s. v. Jag vill till detta säga, att om regeringen och myndigheterna hade bättre lärt sig att känna läget för barnen i arbetarhemmen skulle man ha förutsett en sådan rusning, och man skulle icke heller ha förhalat frågan på sätt som här skett. I går var det ny köbildning, nu utanför biljettluckorna vid järnvägsstationerna. Nu skulle rekvisitionsblanketterna lämnas in. Köbildningen upprepades alltså för andra gången. Men några biljetter kunde icke utlämnas. På en del stationer vägrade man till och med att ta emot rekvisitioner. Tydligt var man icke underrättad om saken. Nu skola biljetter senare utlämnas, efter det att riksdagen fattat sitt beslut, naturligtvis med påföljd att föräldrarna få offra en tredje dag i detta köelände. Och sedan kvarstår ändå frågan: skola barnen kunna komma till sina bestämmelseorter före midsommar? Enligt en aftontidning skola icke mer än femtio barn få medfölja varje snälltåg till den 18 juni, och sedan blir det alldeles stopp till den 2 juli. På detta sätt stjäls man många värdefulla dagar av sol och luft från storstadens fattiga barn, samtidigt som man förringar värdet av den hjälp riksdagen nu står beredd att lämna. Man måste fråga: varför har regeringen förhalat denna fråga på sätt som skett? Och man måste vidare fråga: varför visa myndigheterna sådan nonchalans, när det gäller att organisera åtgärderna? Man har ju överlämnat frågan om organiserandet av transporter till utrymningskommissionen. Med tanke härpå måste man fråga sig: hur skall det gå om det en gång blir så att alla storstaden Stockholms barn skola evakueras, när utrymningskommissionen visar en sådan tafatthet, då det gäller att organisera de relativt små transporter, som det härvidlag är fråga om? Och i samband därmed kan man ställa frågan: hur ligger det egentligen till med de nya sommarkolonier, till vilkas tillblivelse utrymningskommissionen också skulle medverka? Dessa påtalade missförhållanden kunna icke bero på oförmåga hos myndigheterna, ty när det gällt utländska barn har det icke klickat med vare sig regeringens initiativ, tidpunkten eller organisationen. Man har rätt att kräva, att svenska myndigheters omtanke och organisationsförmåga, från regering och nedåt, skall sträcka sig även till de svenska barnen, sedan vederbörande i handling visat sig kunna bemästra likartade problem, när det gällt utländska barn.

Det föreligger i en motion yrkande om att det äskade beloppet 500,000 kronor skall höjas till 900,000 kronor. Det var den motion, som herr Skoglund i Umeå yrkade bifall till. Jag ansluter mig till detta yrkande, och jag hemställer, för den händelse ingen annan kommer att göra det, om bifall till herr De Geers reservation, som innebär att även barn på ort med lägre innevånarantal än 8,000 åtminstone i särskilda fall skola kunna få del av förmånen av fria resor ut till landet.

Herr Erlander: Herr talman! Den siste talaren riktade en del angrepp mot regeringen och olika myndigheter, som enligt hans mening skulle ha mer eller mindre medvetet förhalat detta ärendes handläggning. Det kan ju under sådana omständigheter vara värt att fria åtminstone regeringen och de centrala verk, som haft att handlägga detta ärende, från ansvar.

Den 2 maj i år inkom förslaget från 1941 års befolkningsutredning, och om jag inte missminner mig, inkom det sista remissyttrandet, nämligen det från järnvägsstyrelsen, den 15 maj. Samma dag beslutade regeringen om proposition till årets riksdag. Snabbare lär väl inte ärendet ha kunnat handläggas av regeringen? Sedan man fått klart för sig, att det fanns utsikter till att förslaget skulle bifallas av riksdagen, lämnade Kungl. Maj:ts utrymningskommissionen

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

och socialstyrelsen den 29 maj i uppdrag att vidta förberedande åtgärder. Jag vill i motsats till den föregående talaren säga, att utrymningskommissionen har visat stor skicklighet att handlägga detta besvärliga ärende. Herr Persson i Stockholm jämför vad som nu har hänt med vad som skulle hända vid en verklig utrymning, men det är en stor skillnad. Utrymningskommissionen har nämligen ännu icke formell rättighet att handla och gå till verkställighet, ty något riksdagsbeslut föreligger ännu icke. Jag är ganska övertygad om att om vi skulle komma i den situationen, att vi på allvar skulle få pröva utrymningskommissionens organisation i en krigssituation, då vi alltså ha ett regeringsbeslut med verkställighetsorder till kommissionen om utrymning, kommer det att visa sig, att den mycket väl går i land med sina uppgifter.

Jag vill framhålla, att om riksdagen ytterligare vill förhålla detta ärende, skola vi följa herr Perssons i Stockholm uppmaning och bifalla den reservation, som är avgiven av herr De Geer. Ett bifall till denna reservation kan nämligen icke ha något annat syfte än att ytterligare förhålla ärendet. Herr De Geers reservation innebär nämligen detsamma som Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens förslag. Det står nämligen i den kungl. propositionen, att det skall medges dispensmöjlighet för samhällen med lägre invånarantal än 8,000. Herrar De Geer och Ekströmer ha tydligen reserverat sig i rent misshugg, och vill man nu förhålla ärendet, bör den andra kammaren bifalla denna reservation, som faktiskt innehåller detsamma som utskottsmajoritetens förslag. Första kammaren har redan bifallit utskottets förslag.

Jag skulle även vilja säga några ord med anledning av herr Hanssons i Rubbestad reservation. Ingen skulle vara mera belåten än jag, om det hade funnits en möjlighet att gå så långt i detta ärende, som herr Hansson i Rubbestad föreslagit. När vi i 1941 års befolkningsutredning togo upp denna fråga, visste vi emellertid, att vi skulle få ett begränsat penningbelopp till vårt förfogande, och vi förstodo, att det gällde att med så små medel som möjligt bota de hälsorisker, som föreligga. De hälsorisker, som kunna botas med landsvistelse, finnas otvivelaktigt bland tätorternas befolkning. Vi ansågo då det vara ganska naturligt att inskränka oss till tätorterna. Jag vill dock fästa herr Hanssons i Rubbestad uppmärksamhet på att det för landsbygdens barn icke är fullt så illa ställt, som han gjorde gällande. Sommarkoloniverksamheten får nämligen fria resor, oavsett invånarantalet i kommunen. Vi ha gått därhän, därför att erfarenheterna från 1940 års skolbarnsevakuering visade, att just barnen i landsortens sommarkolonier hade ett hälsotillstånd, som var betydligt sämre än hälsotillståndet hos barnen från städerna. Med andra ord, de tätorter, som ligga på landsbygden och som anse det nödvändigt och lämpligt att ordna med sommarkolonier, ha möjlighet att med stöd av den kungl. propositionen få fria resor till sina sommarkolonier. De orter med lägre invånarantal än 8,000, som vilja utnyttja enskilda fria resor, ha att hos utrymningskommissionen eller socialstyrelsen begära om sådan dispens. Just därför att vi ha en reservation på denna punkt och det sålunda lätt kan bli missförstånd, har jag ansett det vara nödvändigt att klargöra åtminstone för kammarens ledamöter, att Kungl. Maj:ts, utskottsmajoritetens och den andra reservationens förslag avse identiskt samma sak.

Om det sedan, herr talman, tillåtes mig att säga något om ärendet i dess helhet, vill jag framhålla, att detta förslag ingår som ett led i 1941 års befolkningsutrednings förslag till krisåtgärder. Vi ha inom befolkningsutredningen gjort ganska ingående undersökningar av hur krisen har verkat på barnen. Lyckligtvis och glädjande nog har krisen ännu icke satt några mera märkbara spår på barnens hälsa. Vi befinna oss icke för sent ute, om vi vilja vidta åt-

*Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer
och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)*

gärder för att rädda barnen. Vi ha emellertid inte kunnat undgå att konstatera, att det finns vissa farliga varningssignaler, att vi snart befinna oss vid den gräns, där det kan uppstå risker för barnens hälsa. Den som är intresserad för detta hänvisar jag till befolkningsutredningens läkarenquête. Vi frågade närmare 300 av vårt lands läkare, och ett betydande antal av dem säger, att de ha ännu icke kunnat konstatera några hälsovådor, men det finns två ting, som alltmer och mer göra sig gällande i läkarnas klientel. Det ena är att barnens kläder börja bli sämre, och det andra är att mödrarna i de barnrika familjerna nu börja att få ett mera utpinat och utsläpat utseende än före krisen. Detta ha vi inom 1941 års befolkningsutredning tolkat på det sättet, att samhället genom livsmedelsrabatterna, genom de speciella barnbidragen till familjebidragen, genom åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande, där man numera tar större hänsyn till barnen än förr, och genom en rad liknande åtgärder hittills under denna kris fört en ganska god offensiv mot de barnen nedbrytande krafterna. Då det för de barnrika familjerna ändå har börjat signaleras risker, som dock icke direkt förebåda ett förstört hälsotillstånd hos barnen utan endast uppvisa ett försämrat klädbestånd och ett mera utpinat tillstånd hos mödrarna, ha vi inom befolkningsutredningen sagt oss, att Sverige för närvarande befinner sig i ett utomordentligt gynnsamt utgångsläge för en hälsooffensiv för att tillvarata barnens hälsa. Vi menade då, att vi skulle göra detta genom att till vintern sörja för en bättre livsmedelsrabattering än den som nu gäller, och genom att man i övrigt skulle ta större hänsyn till de barnrika familjernas villkor. Vi tänkte oss vidare att den innevarande sommaren skulle utnyttjas till att få ut så många barn som möjligt på landsbygden. Detta var sålunda motivet till de två huvudförslag, som vi ha lagt fram. Vi sade oss emellertid att det finns en ganska betydande grupp av barn, som icke får någon nämnvärd nytta av det anslag till fria resor, som riksdagen nu skall besluta, nämligen barnen i de fattiga kommunerna på landet. Förutsättningen för att det skulle bli någon nytta med de fria resorna är, att det är någon som tar hand om exempelvis en skollovskoloniverksamhet eller att barnen ha anhöriga, som befinna sig i ett någorlunda tillfredsställande försörjningsläge, och som kunna ta barnen till sig under sommaren. Dessa två villkor äro inte uppfyllda i våra fattigaste och på samma gång barnrikaste län. Därför ansågo vi, att man som en naturlig komplettering till förslaget om de fria resorna skulle ha ett anslag till Kungl. Maj:ts förfogande, som Kungl. Maj:t skulle kunna använda relativt fritt i de län, där de fria resorna icke spelade någon nämnvärd roll.

Ingen är säkerligen mera ledsen än jag över att detta förslag framlades så sent, att Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna förelägga det för årets riksdag. I nuvarande läge, i synnerhet sedan första kammaren redan fattat sitt beslut i enlighet med utskottets förslag, skulle det emellertid ytterligare försvåra det hela, om andra kammaren efter herr Skoglunds i Umeå utomordentligt talande vädjan skulle bifalla motionen. Med hänsyn till att läget, som sagt, då skulle komma att bli ytterligare försvårat, vågar jag inte yrka bifall till mitt eget förslag, som ju nära sammanhänger med motionen, utan jag nödgas av det skäl, som jag nyss nämnde, yrka bifall till utskottets hemställan. Jag gör detta dock under den förhoppningen, att den enskilda välgörenheten här skall träda in i statens ställe och ge en möjlighet för länsstyrelserna att komplettera förslaget på det sätt, som 1941 års befolkningsutredning hade tänkt sig.

Herr **Hansson** i Rubbestad erhöll på begäran ordet för gemäle och ytterligare: Herr talman! I anledning av att herr Erlander erinrade om att även

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

skollovskolonierna skulle kunna få bidrag av detta anslag, vill jag framhålla, att jag visserligen sett att propositionen berör denna sak, men jag har också observerat, att 1941 års befolkningsutredning har sagt, och detta har departementschefen anslutit sig till, att hjälpen i första hand skall syfta till att underlätta en utplacering av barn i enskilda hem på landet. Detta skall sålunda vara det första syftet, och ser man på den utredning, som föreligger angående kostnaderna, framgår därav att städer och samhällen med över 8,000 invånare ha sammanlagt omkring 350,000 barn. Då man räknar med att omkring 20 procent av dem skola ut till landet, kommer man upp till den kostnadssumma, som man här föreslagit. Under sådana omständigheter tror jag att man ganska litet tänkt på skollovskolonierna utan väsentligen inriktat sig på barn från städerna.

Herr **Erlander**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill endast fästa herr Hanssons i Rubbestad uppmärksamhet på att denna möjlighet för de små kommunerna att vidga sin koloniverksamhet med anledning av den kungliga propositionen har bringats i varje barnavårdsnämnds tankar genom en skrivelse från utrymningskommissionen. Den bör därför vara känd i varenda en av landets kommuner.

Vidare yttrade:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! När jag läste den kungl. propositionen, som söker befrämja landsvistelse för barn från storstäderna, försökte jag att närmare sätta mig in i vad den egentligen innebär. Jag fann då att av 117 städer skulle 58 få bidrag och av 288 köpingar och samhällen skulle endast 1 köping och 3 samhällen få bidrag. Då de barn, som skola komma i åtnjutande av denna förmån, komma från sådana hem, som få rabattkort å livsmedel, rör det sig här alltså om barn från fattiga hem. Då kan man ställa sig den frågan, varför Kungl. Maj:t skulle göra en sådan kategoriklyvning, att inte barn från liknande fattiga hem på landsbygden skulle kunna beredas förmånen av resor från det ena till det andra samhället. Det är visserligen sant, att man kan säga att barnen på landsbygden, exempelvis uppe i skogstrakterna, ha god tillgång till sol och luft, men man får inte glömma bort, att det för dessa barn även finns en annan tid, som är mycket påfrestande även för dem. Det är de långa vintrarna, då de kanske kalla och dragiga rummen undergräva dessa barns hälsa. Därjämte bidraga säkert de dåliga kommunikationerna härtill. De större städerna ha naturligtvis bättre möjligheter att underlätta för barnen att komma ut på landet än vad de mindre städerna och samhällena ha. Jag tror emellertid att det knappast finns någon i detta land, som skulle vara emot att denna förmån utvidgades till att omfatta alla barn i hem, som erhålla rabattkort å livsmedel. Jag är säker om att den merkostnad, som skulle uppstå härav, betyder föga, ty vi i Sverige ha i alla fall visat, att vi med kärlek och glädje äro villiga att hjälpa barn från andra länder. Här inom vårt eget land, när det gäller de många fattiga föräldrarnas barn, gör man emellertid en kategoriklyvning.

I Uppsala län, som jag representerar, ha vi två städer, Uppsala och Enköping. Uppsala har betydligt lägre utdebitering än Enköping, och Enköping är utestängd från att få bidrag men däremot inte Uppsala. Vi kunna gå till andra län och samhällen och där finna samma förhållanden som i detta län. Jag måste för min del säga att jag anser, att kärleksverksamheten urartar, om man så noga skall se på slantarna, när det gäller att hjälpa de fattigaste barnen.

*Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer
och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)*

Vilken stor glädje skulle det inte bli för många av de barn, som fått gå med sin far i skogen och hjälpa honom att trava de många kubikmeter ved, som han har huggit — jag här för övrigt med egna ögon sett att fäderna ta med sig sina små pojkar i skogen — om även de komma i åtnjutande av denna förmån. Nu kräver ju staten att landsbygdens folk skall släppa till skogen och hugga ved, så att invånarna i storstäderna få det varmt och inte behöva frysa om vintern. Vilken gård av tacksamhet mot landsbygdens folk skulle det inte vara, om statsmakterna ville ge även landsbygdens barn i just de familjer, som äro berättigade till rabattkort, resebidrag, så att de kunde få resa till exempelvis läktingar eller för något annat sätt få något ombyte i sin vistelseort.

Det är naturligtvis, som herr Erlander sade, då första kammaren redan bifallit detta förslag, inte något annat att göra än att gå med på detta förslag. Det är emellertid beklagligt att riksdagen i en tid, då man så gott som dagligen läser i tidningarna om det ena anslaget efter det andra till utländska barn och andra nödlidande, inte skall kunna bevilja anslag till en kärleksverksamhet för dem, som kanske äro hårdast drabbade inom det egna landet. I denna fråga visar man emellertid en sparsamhet, som jag anser vara ganska onödig. Det skulle inte vara vara annat än en uppmuntran åt landsbygdens folk i deras tunga arbete.

Jag skall inte uppta tiden längre, ty det är naturligtvis hopplöst att tänka sig att andra kammaren skulle gå emot det förslag, som första kammaren redan har bifallit. Jag skall emellertid be att få yrka bifall till det av herr Hansson i Rubbestad framställda yrkandet om att bidraget utvidgas till flera barn i landet.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! De ärade talarna från Norrlandsbänken ha sökt att överträffa varandra i att uttala fula ord och hårda omdömen om statsutskottet. Det är sålunda en ganska otacksam uppgift, som föreligger för mig, när jag skall försöka tala för utskottets förslag och ge några motiv för dess ståndpunkt.

Jag vill då för att få en riktig utgångspunkt för hela behandlingen av frågan söka återföra den till vad den egentligen gäller. Här föreligger nämligen en proposition från Kungl. Maj:t, som innehåller ett förslag om att man för att underlätta landsvistelsen för barn från de större städerna och industrisamhällena, skall medge fria resor. Detta är sålunda frågans utgångspunkt. Nu ha vissa motionärer på denna fråga hängt ett yrkande om att införa ferieresor i allmänhet, således inte endast för att bereda landsvistelse åt barn från de större samhällena utan även ferieresor för barn från landsbygden till de större städerna. Det är ju en fråga, som ligger alldeles vid sidan om den proposition, som här föreligger. Dessutom har det uppkommit ett förslag från landshövdingarna i Norrland, som syftar till att åstadkomma en allmän understödsverksamhet inte endast till förmån för barnen, utan en understödsverksamhet i allra största allmänhet. Jag ber att få erinra om landshövdingens i Västerbottens län skrivelse, där han ju talar om alla möjliga behov, som skola tillgodoses genom statsanslag. Då ha några motionärer även tagit upp denna fråga och hängt den på Kungl. Maj:ts förslag, som ju endast åsyftar fria resor för landsvistelse.

Det var närmast denna sista fråga, som åstadkommit denna rörelse på Norrlandsbänken med dessa anmärkingar och denna hårda kritik mot samt hårda omdömen om statsutskottet, som där ha fällt. Jag måste för min del säga att detta sistnämnda förslag, som upptagits från Norrlandshåll, är en helt annan fråga än den som vi i dag behandla. Är det så att detta behov

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

föreligger — och jag skall inte alls på något sätt göra gällande motsatsen — anser jag, att de ärade representanterna på Norrlandsbänken hade bort väcka en motion i denna fråga inom den lagstadgade motionstiden, så att man hade fått behandla den frågan i laga ordning och inte som nu har skett hängt den på den förevarande propositionen. Det är därför, herr talman, som jag anser att jag har fullständigt rätt, när jag tillbakavisar de omdömen från Norrlandsbänkens talesmän, då man talar om en förvånansvärd kallsinnighet från statsutskottets sida och faller andra liknande omdömen beträffande utskottets ståndpunkt i den föreliggande frågan.

Detta var sålunda, herr talman, en något avvärjande kritik av mig med anledning av vad som sagts under debatten.

Jag vill ytterligare säga ett par ord till de motionärer, som nu vilja införa rekreationsresor från landsbygden till städerna likaväl som från städerna till landsbygden, att denna verksamhet ju inte är okänd för de svenska statsmakterna. Vi ha nämligen under en lång följd av år haft anslag av statsmedel för att underlätta dylika resor. Att dessa resebidrag nu ha indragits är ju en följd av kristiden, men det är min livliga förhoppning, att denna verksamhet framdeles skall återupptagas, och att man gör allt vad som kan göras i det avseendet. Men det finns ingen anledning, synes det mig, att just med hänsyn till den nu föreliggande frågan taga upp någon längre debatt i detta avseende, utan jag tycker att vi väl få låta den ena frågan behandlas för sig och den andra kan ju sedan komma upp till behandling i sitt rätta sammanhang.

När statsutskottet nu anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag är det därför att vi helt vilja biträda de synpunkter som Kungl. Maj:t har anfört i frågan. Dessa synpunkter ha närmast utformats av 1941 års befolkningsutredning, som i sitt förslag — vilket finnes refererat i propositionen — inledningsvis säger: »Sommarvistelse på landet under goda förhållanden har sedan länge allmänt ansetts vara en betydelsefull hälsovårdande åtgärd för barn i städer, stadsliknande samhällen och vissa andra orter. Barn, som under inflytande av ogynnsamma faktorer blivit klena, få härigenom tillfälle att återhämta sig. Även övriga barn erhålla ökad moståndskraft för en kommande vinters påfrestningar. Den nuvarande situationen understryker kraftigt denna allmänna motivering för barns vistelse på landet under den kommande sommaren.» Jag tycker att denna uppläggning av frågan egentligen säger allt som behöver sägas i föreliggande ärende. Skulle jag, som representerar vårt lands största stad, följa vissa talares exempel här i debatten, skulle jag naturligtvis kunna lämna en målande skildring av under vilka besvärliga förhållanden barnen i stenöknarna leva, hur deras lekplatser äro belägna omkring soptunnor och andra mindre trevliga anordningar etc. Jag vill emellertid, herr talman, befria kammaren från en dylik skildring. Jag tror vi alla äro så insatta i vårt lands och vårt folks sociala förhållanden, att vi känna till detta utan att man behöver måla upp det i andra kammarens protokoll. Därför tror jag inte heller att det är nödvändigt att lämna dessa skildringar av förhållandena i vårt lands avlägsna bygder, där barnen få växa upp under svåra ekonomiska förhållanden och sålunda kunna behöva komma i en annan miljö och få leva under bättre omständigheter. Jag förutsätter att allt detta är så klart för oss allesammans, att vi inte mera behöva småda varandra för att vi ha intagit en viss ståndpunkt och därmed belasta riksdagens protokoll.

När herr Skoglund i Umeå yrkar bifall till sin motion, som ju närmast syftar till att man skall bevilja ett anslag på 400,000 kronor att ställas till landshövdingarnas förfogande för att av dem, såvitt jag förstår, utdelas utan

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

några bestämda riktlinjer, vill jag säga, att under min långa riksdagstid har jag lärt mig att riksdagen är mycket återhållsam när det gäller att ställa statsmedel till enskilda tjänstemäns disposition för utdelning. Det skulle förvåna mig om ens de ärade motionärerna eller de som instämma i deras yrkande, därest de hade skyldighet att i statsutskottet pröva dylika frågor, skulle varit beredda att där yrka på en anordning av detta slag. Men det går så lätt att till kammarens protokoll diktera ett varmhjärtat anförande och framställa sig själv som den som vill värna om de små i samhället mera än vissa andra. Sanningen i detta fall är nog, att vi som sitta i statsutskottet känna lika varmt för de små i samhället. Det är sålunda inte någon kall-sinnighet, som visas ifrån vår sida. Men vi ha i första hand litet ansvar för statens utgifter, ett ansvar, som för övrigt bör delas av alla ledamöter i riksdagen, och det är detta ansvar som gör, att vi få lov att resonera litet kallt och avmått, som man har sagt att statsutskottet har gjort i denna fråga.

Nu ligger ju frågan så till, att skulle herr Skoglunds i Umeå yrkande vinna bifall, kan säkerligen inte denna fråga bli avgjord före midsommar. Jag vill lägga ansvaret för en dylik utgång av frågan på dem som medverka härtill. Självt fritar jag mig i detta avseende.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag sådant det föreligger, samtidigt som jag vill uttala min tillfredsställelse över att första kammaren för en god stund sedan utan votering bifallit detta förslag.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att lämna några upplysningar om detta ärendes behandling.

För rätt lång tid sedan — jag kan tyvärr icke erinra mig datum — var jag föremål för en uppvakning ifrån representanter för skolrådet i Enskede, vid vilken de begärde att statsmakterna skulle vidtaga åtgärder i syfte att sörja för barnens sommarvistelse, och de tänkte därvid uppenbarligen närmast att man skulle upprepa 1940 års evakueringsbeslut. Det påpekades emellertid särskilt, att staten åtminstone borde sörja för att kolonibarnen och andra barn, som kunde komma ut på landet under sommaren, skulle få fria resor. Då någon motivering för en åtgärd liknande den som vidtogs 1940 icke rimligen kunde åberopas, ansåg jag det inte rimligt att upptaga någon strid i riksdagen om så vittomfattande åtgärder för barnens sommarvistelse. Jag hade emellertid från begynnelsen det intrycket, att det var ganska befogat att man från statens sida sökte sörja för de fria resorna, huvudsakligen därför att det är de allra fattigaste familjerna, som eljest inte skulle kunna skicka ut sina barn på landsbygden, även om de ha släktingar och vänner, till vilka barnen kunde resa. Jag remitterade då ärendet — eller den skrivelse jag mottagit — till befolkningsutredningen. Befolkningsutredningen framställde vissa förslag, bland annat förslaget om ett anslag på 400.000 kronor till de fyra nordligaste länen. Befolkningsutredningens förslag kom mig emellertid ganska sent tillhanda. Ifrån finansdepartementets sida ställde man på socialdepartementet bestämda krav, att vi måste klargöra, vilka anslag vi ämnade begära utöver dem, som voro bebådade i statsverkspropositionen. Det var nödvändigt för finansdepartementet att få besked i detta avseende för att kunna knyta ihop budgeten. Jag hade redan tidigt meddelat finansministern, att det var två saker, för vilka jag för min del ansåg att anslag borde upptagas; det var de fria resorna för barnen och det var ett nytt anslag för vården av finska krigsinvalidier. Däremot hade jag inte kännedom om det krav, som skulle komma från Norrland om anslaget

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

på 400,000 kronor, när jag meddelade finansministern detta. När befolkningsutredningen kom med sitt förslag, sade jag omedelbart, att jag kunde inte fortsätta att komma med anspråk efter anspråk och presentera finansdepartementet. Det hade en gång fått besked, och jag kunde inte rimligen komma och begära anslag för nya ändamål. Hade förslaget kommit in i god tid, vågar jag nu likväl inte säga, att jag skulle ha tillstyrkt detsamma, ty det var i formellt hänseende en mycket ovanlig framställning. Å andra sidan vet jag ju, att åtminstone någon av Norrlands landshövdingar, bland annat av landstinget, har fått pengar till sitt förfogande för en tämligen fri utdelning, och enligt de rapporter jag fått om detta ha de belopp det här gällt, trots att de varit små, kommit till ganska stor nytta. Jag har i allmänhet det intrycket, att landshövdingarna däruppe i de norrländska länen ha en mera landsfaderlig inställning till länens befolkning än som i regel utmärker landshövdingarna. Det kan hända att jag skulle övervunnit betänkligheterna mot själva formen för anslaget med hänsyn till de särskilda förhållandena där uppe och med hänsyn till att det naturligtvis var ett mycket behjärtansvärt syfte, som skulle tillgodoses genom ett sådant anslag. Det förhåller sig dock på det viset, att vi skola ha budgeten färdig före den 1 juli, eftersom den då skall träda i kraft. Riksdagen måste ju ha budgetregleringsförslagen i något så när god tid, och jag kunde inte fortsätta att ställa nya krav, som förut icke voro bebadade, på finansdepartementet och statskassan.

Detta är den utveckling som ärendet har genomgått. Det är helt enkelt tidsnöden, som gjort, att befolkningsutredningens förslag om anslaget på 400,000 kronor icke kommit med vid de överväganden, som jag för min del ansett nödvändiga att göra innan jag vågade tillstyrka ett sådant förslag. I nuvarande läge tror jag inte det finns någonting annat att göra — även om man behjärtar norrlänningarnas önskemål — än att följa utskottet, eftersom ju en gemensam votering skulle medföra, att de barn, som nu kunna få biljetter mellan den 15 och 18 juni skulle bli utan biljetter och att hela planen för deras resor måste göras om och uppskjutas i första hand till den 2 juli. Det är en situation, i vilken kammaren uppenbarligen inte kan försätta dem.

Fru Nordgren: Herr talman! Jag finner det mycket beklagligt att den motion, som avgivits om hjälp åt de fyra nordligaste Norrlandslänens barn, fått ett så snävt avfärdande från statsutskottets sida. Efter herr statsrådets förklaring förstår jag emellertid, att frågan väckts så sent, att man av det skälet inte ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionen.

Jag kan för min del mycket väl förstå, att representanterna på Norrlandsbänken ha kommit med detta »påhäng», som herr Erikssor i Stockholm kallade det, på föreliggande proposition. Ty här gäller det dock att försöka stärka hälsotillståndet bland barnen och skänka dem mera motståndskraft för den kommande svåra vintern.

Jag har vid två olika tillfällen besökt Norrlandslänet, och dessa besök ha inte skett under en kristid, utan — vid det ena tillfället åtminstone — under en högkonjunktur. Jag måste säga, att jag dess bättre bland de kontingenter Finlandsbarn, som kommit hit och som jag haft tillfälle se, inte kunnat märka något större antal barn, som ha sett sämre och klenare ut än de barn, som jag såg i de fattigaste bygderna uppe i Norrland vid mina besök där. Dessa barn voro faktiskt präglade av skrofulösa sjukdomar i mycket hög grad och föredde en allmän bild av fattigdom och undernäring, som jag fann ytterst beklämmande. Jag finner det därför, som sagt mycket förklarligt, att förslag om

*Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer
och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)*

hjälp åt Norrlandsbarnen har framförts från Norrlandsbänken. Jag hoppas också att de framförda kraven inte skola åsidosättas, utan att det skall finnas möjlighet att, på ett eller annat sätt, så snart som möjligt bringa hjälp åt dessa barn.

Det måste även anses förklarligt, om mödrarna och fäderna i de hem, där barnskolorna äro stora och fattigdomen också är stor, bli bittra, när de dagligen kunna läsa i tidningarna om vilken oerhörd offervilja, som finnes bland det svenska folket, när det gäller att lämna bidrag till och ta hand om de finska krigsbarnen — en i och för sig berömlig gärning — och samtidigt se, att nöden får florera i ganska hög grad bland våra egna fattiga barn, och att man inte på sätt som vore önskligt tillgodoser deras behov.

Jag är tacksam över att herr Erlander framhållit, att bidrag kunna sökas även för barnen på landsbygden och från de mindre samhällena, när det gäller resor till kolonierna. Det är visserligen sant, som det säges, att barnen på landet ha fri tillgång till grönska och lantluft, men så sakna de också en del annat, till exempel den omvårdnad och den närande kost, som kommer stadsbarnen till del, när dessa vistas vid kolonierna. Vid läkarundersökningar av barnen på några av de tyvärr alltför få platser i vårt land, där vi ha läkarundersökning av landsbygdens barn, har det också konstaterats, att hälsotillståndet är betydligt sämre bland landsbygdens än bland städernas barn. Det finns officiella siffror som visa, hur bland annat tuberkulosen härjar i mycket större utsträckning ute bland landsbygdens folkskolebarn än bland städernas. Man bör också komma ihåg, att i en hel del fattiga landsbygdskommuner saknas den sociala hjälp och omvårdnad av barnen, som man ordnat på ett någorlunda tillfredsställande sätt i flertalet städer, såsom barnbespisning, beklädnad av barnen m. m. Nu har ju, som sagt, det missförståndet skingrats — som även uppkom hos mig då jag läste propositionen — att här ifrågavarande anslag inte skulle komma barnen i andra samhällen till del än dem, som hade över 8,000 invånare. Jag är glad över att så icke är fallet, utan att det är möjligt även för samhällen, som ha ett mindre invånarantal, att få del av anslaget. Jag tror nämligen inte att det är lyckligt att man ställer landsbygdens barn i en sämre ställning än städernas.

Då första kammaren har fattat beslut i ärendet och det har framhållits, att ett eventuellt annat beslut i denna kammare skulle leda till uppskov med hela frågan, har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr Lundh: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet med anledning av det angrepp, som av herr Persson i Stockholm riktades mot utrymningskommissionens andel i det föreliggande ärendet. Denna kritik har emellertid redan bemötts av herr Erlander.

Jag vill emellertid inte underlåta att med tanke på den erfarenhet, som jag själv har från en snart 3-årig verksamhet i utrymningskommissionens tjänst, framföra en anmärkning av viss principiell betydelse, som dock icke riktar sig mot det föreliggande förslaget. Jag tänker på den andel, man överhuvud taget principiellt tilldelat utrymningskommissionen och dess underlydande organ i denna fråga. Det förefaller, om man läser handlingarna i målet, som om det på åtskilliga håll finnes en viss övertro när det gäller möjligheterna att använda den för krigstillfällen utbyggda utrymningsorganisationen i fredstid. Det förefaller mig som om man glömmer, att hela denna organisation bygger på förekomsten av tjänstepliktslagen och förfoganderättslagen, och att denna

'Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)
organisation, när den saknar dessa två vapen, icke kan utföra vad man väntar av dem.

Det kan också ifrågasättas, om det är lämpligt att man drar denna kommissions uppmärksamhet ifrån de viktiga ting, den dagligdags sysslar med, för att den skall ägna sin uppmärksamhet åt frågor, som ligga utanför dess område. Nu är det så, att i avseende på det föreliggande ärendet har kommissionens andel blivit mycket inskränkt i jämförelse med vad man tydligen från början hade tänkt sig. Det förefaller mig också som man även ur denna synpunkt kan uttrycka en viss tvekan. Man menar att kommissionen skall användas för att anskaffa internatlokaler för kolonibarnens behov. Jag vill av egen erfarenhet — jag vet att andra ha samma erfarenhet — säga, att det är ytterligt svårt att utan våra register få fram sådana lokaler, därför att de äro utvalda för helt andra ändamål och vi sakna möjlighet att använda förfoganderättslagen.

Man menar också, att inkvarteringsnämnderna på landsbygden nu skola iordningställa de internat, som skola finnas. Man kan ifrågasätta, om det är lämpligt att man använder dessa nämnder just nu, när brist på arbetskraft föreligger inom jordbruket, till denna uppgift, som inte ligger så nära till för dem.

Man kan dessutom ifrågasätta lämpligheten av att man för dessa internat använder de förråd, som äro upplagda för vissa utrymningsändamål. Jag vet av erfarenhet, att det tar rätt lång tid att fylla dessa förråd, när de en gång använts.

Jag har med dessa ord, herr talman, icke velat rikta någon kritik mot det föreliggande förslaget, som jag varmt och livligt sympatiserar med. Jag har endast velat uttala en viss varning för att det framdeles, när eventuellt liknande frågor uppkomma, skall byggas alltför mycket på en organisation, som dock principiellt är skapad för helt andra ändamål.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru Västberg: Herr talman! Endast ett par ord. Då socialdemokratiska kvinnoförbundet i två år senast i mars detta år gjort framställningar hos regeringen att anslag skulle lämnas i samma syfte som den nu föreliggande regeringspropositionen avser att tillgodose, vill jag uttala vår glädje över det förslag som av regeringen framlagts.

Jag skulle givetvis ha varit ännu gladare, om statsutskottet tillstyrkt Norrlandsmotionen, ty behovet är dokumenterat. Jag kan inte annat än beklaga, att befolkningsutredningens skrivelse, som bygger på fyra norrländska landshövdingars framställningar, skulle inkomma till Kungl. Maj:t först sedan regeringen fattat sitt beslut att framlägga propositionen, och alltså var en av orsakerna till att den begärda framställningen inte kunde tagas upp till behandling. Men då utskottet i själva verket har uttalat sig med så pass stor sympati för själva saken, fattar jag det nästan som en rekommendation åt regeringen att komma med proposition om medel till beklädnadshjälp, m. m. redan till hösten, för den händelse riksdagen kommer att samlas till höstsession. Klädbehovet hör ju mera samman med vintern, och detta barnens behov inom de ekonomiskt svaga familjegrupperna lär väl icke minska utan i stället öka. Med vetskap om riksdagens stora förståelse för barnens behov och befolkningsfrågans sociala innebörd skall den säkerligen icke då neka sitt bifall till detta behjärtansvärda ändamål. Jag hoppas därför, att regeringen med förståelse skall komma att pröva och fatta beslut i frågan.

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

Herr **Erlander**: Herr talman! Såsom komplettering till den redogörelse för ärendets handläggning, som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet nyss gav, vill jag endast säga, att framställningen från befolkningsutredningen ävenledes grundar sig på framställningar från länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen. Jag har här framställningen från Västernorrlands län. Den är daterad den 8 maj och inkommen till socialdepartementet den 12 maj. Befolkningsutredningens förslag inkom till socialdepartementet den 16 maj.

Jag har endast, herr talman, velat lämna denna upplysning för att icke befolkningsutredningens roll i detta drama skall bli alltför svart. Sedan är det en annan sak, att man kan diskutera lämpligheten av att statssekreteraren i socialdepartementet sitter som ordförande i befolkningsutredningen. Det är emellertid en sak, som vi icke behöva diskutera i detta sammanhang.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag kan icke underlåta att framhålla, att jag tycker, att man ser väl ensidigt på denna sak. Man inbillar sig, att det är så mycket bättre för landsbygdens barn än för städernas. Man hoppas, att städernas barn nu skola kunna komma ut på landet för att där erhålla rik och närande kost, som det heter i skolöverstyrelsens yttrande över befolkningsutredningens förslag. Vi böra emellertid komma ihåg, att vi för närvarande leva i ransoneringstider, och att det är ransonerings på landsbygden liksom i städerna. Man har ungefär samma tilldelning där som i städerna vad beträffar de allra flesta livsförnödenheter.

Min personliga erfarenhet är dessutom den, att man här i Stockholm har mycket bättre tillgång på livsmedel, som äro kupongfria, än vad man har på landsbygden. I Stockholm kan man köpa korv och åtskilliga andra saker, för vilka det ej fordras kuponger. På landsbygden är man tvungen att lämna kuponger och det är där mycket svårt att få något utanför ransoneringskortan.

Jag vill därför säga kammarens ledamöter, att ni icke skola fästa alltför stora förhoppningar vid att barnen skola få så mycket mer närande kost på landet än vad de få i städerna. Att de komma i en annan miljö, som kommer att göra dem gott, håller jag för troligt, men jag tycker för min del, att den miljöförändringen bör icke blott beredas städernas barn utan bör också komma landsbygdens barn till del. Det är detta, som vår motion syftar till. Den hjälp, som lämnas, skall icke vara ensidigt inriktad på de stora städernas barn utan bör i minst lika stor utsträckning avse de barn, som bo på landsbygden. Herr Erlander talade om att man vill möta hälsoriskerna för barnen, men vi böra då lägga märke till vad fru Nordgren sade, att hälsotillståndet bland barnen är icke alls bättre på landet än i städerna. Tvärtom visar en utredning, att det till och med är sämre på landet och att omvårdnaden om barnen icke heller är bättre än i städerna utan att det kanske till och med förhåller sig tvärtom.

Herr Erlander nämnde, att läkarna hade avgivit en rapport om barnens hälsotillstånd med hänsynstagande till den näring, som de fingo o. s. v., och han betonade, att det icke var någon fara å färde men att man däremot lagt märke till att barnens kläder började bli sämre. Ja, tro herrarna och damerna här i kammaren, att det bara är i städerna, som det förhåller sig på detta sätt? Det råder nog alldeles samma förhållande på landsbygden. Med den erfarenhet jag har vågar jag säga, att det i det fallet är betydligt sämre än i städerna.

Jag tror därför, att det föreligger all anledning att utsträcka denna hjälp på det sätt, som vi ha tänkt oss, nämligen lika till alla.

Eftersom det framhållits här av flera talare, att ett bifall till vår reservation skulle verka försenande på Kungl. Maj:ts beslut, vill jag framhålla, att

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

såväl reservationen som utskottets utlåtande ju går ut på att ställa ett anslag av 500,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande. Jag vill säga, att jag för min del skall icke lägga minsta hinder i vägen för Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t vill begagna detta anslag i förväg, innan den gemensamma voteringen eller vad det nu kan bli kan bli klar, ifall kamrarna nu skulle komma att stanna i olika beslut beträffande motiveringen. Jag har alltså ingen erinran att göra mot att detta belopp utanordnas omedelbart, detta så mycket mindre som jag vet, att Kungl. Maj:t i många andra fall har beslutat om saker och ting till och med innan riksdagen har fattat beslut. Jag tror därför icke, att man behöver fästa så stort avseende vid, om kamrarna här stanna i olika beslut, ty det behöver icke försena saken.

När sedan fru Västberg förväntade, att Kungl. Maj:t skall framlägga förslag i anledning av de framställningar, som gjorts från landshövdingarna i Norrland, är det en sak, som Kungl. Maj:t får pröva och riksdagen naturligtvis också. Jag har heller ingenting emot det, men jag hoppas då, att frågan icke lägges upp på det sätt, som där föreslås, nämligen att anslaget skall överlämnas till landshövdingarna för att ha såsom fickpengar att dela ut till dem, som behöva det, utan att denna hjälpverksamhet går genom andra organisationer.

Jag observerade, att herr Eriksson i Stockholm också var inne på den saken och uttalade en varning för att gå in på den vägen. Jag är glad över detta uttalande, som visar, att herr Eriksson i Stockholm nu kommit på samma linje, som jag stod på i fjol, då det gällde att lämna det stora beloppet på, om jag inte minns fel, 3 miljoner kronor till landshövdingarna att av dem utanordnas såsom extra bidrag till familjehjälp åt utkallade. Då var jag den ende här i kammaren, som uttalade ett varningens ord mot den saken. Det är glädjande att höra, att det kommit flera på min linje.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Herr Erlander drog en lans till försvar för utrymningskommissionen. Utan att bestrida riktigheten av den kritik, som jag levererat, förklarade han, att utrymningskommissionen icke kan handla på annat sätt, alldenstund riksdagen ännu icke fattat beslut. Utrymningskommissionen har icke rätt att handla på annat sätt. Jag undrar om utrymningskommissionen verkligen är ålagd att åstadkomma det kaos i det förberedande arbetet, som här ifrågakommit. Skulle utrymningskommissionen vara oskyldig, då träffar kritiken ännu hårdare regeringen, som förhalat ärendet på sätt som skett.

Jag fäster mig vid att socialministern, när han förklarar ärendets gång, icke påminner om den framställning, som redan för många månader sedan kom från — om jag inte minns fel — socialdemokratiska kvinnodistriktet i Stockholm. Hela denna fråga har alltså varit aktuell och påtalad så länge, att man icke behövt spara den till i dag, för att beslut skall kunna fattas av riksdagen.

Sedan några ord i fråga om den av herrar De Geer och Ekströmer avgivna reservationen! Det måtte vara något underligt med denna reservation. Av utlåtandet kan jag icke utläsa, att bestämmelserna skola bli sådana, som föreslås i denna reservation. Ledamöterna av utskottet ha själva icke fattat saken på samma sätt som herr Erlander. Jag vet icke vad som kan vara det riktiga. Herr Hansson i Rubbestad förklarade exempelvis, att herr De Geers reservation var ett framsteg, och herr Hansson i Rubbestad tillhör själv utskottet. Det förefaller mig underligt, att man icke ens kunnat förmå utskottets ledamöter att fatta, att denna reservation skulle vara en överloppsgärning.

*Atgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer
och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)*

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Jag begärde ordet, när jag hörde herr Lundh uttala sina tvivel om huruvida det kan anses lämpligt, att utrymningskommissionen togs i anspråk för de uppgifter, som det här gäller. Jag tror för min del, att det är av värde, att denna organisation kommer till nyttig användning i vissa avseenden även under fredstid. Den omständigheten, att man därutöver tager vissa inkvarteringsnämnder i anspråk under en tid, då det råder brist på arbetsfolk, tror jag inte man bör tillmäta någon större betydelse. Det arbete, som inkvarteringsnämnderna skola få med denna beredskap, är av så pass ringa omfattning, att jag tror, att det inte kommer att medföra något större avbräck då det gäller tillgången på arbetskraft ute i landet.

Även beträffande den material, som finns i utrymningskommissionens lager, tror jag icke det skulle vara någon risk att använda denna material i viss omfattning vid dessa förläggningar. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att det icke är fråga om att denna material skall försvinna, utan att, när förläggningarna upphöra, lägges denna material upp igen för det ändamål, för vilket den är anskaffad.

Herr talman! Jag vill endast säga dessa ord med anledning av de betänkligheter, som yppats angående utrymningskommissionens användande för här ifrågasatta uppgifter.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill blott i anledning av uttalanden i dag om det kaos, som på sina håll uppstått, lämna den upplysningen, att utrymningskommissionen naturligtvis icke har något att göra med organiserandet av den lokala utdelningen, utan att det är de lokala organisationerna, som själva få ansvara för den saken.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Den frihet för vederbörande myndighet att ge dispens från bestämmelsen om ett invånareantal av 8,000 personer såsom minimum, som man talat om och som man trots icke skulle finnas uttryckt i utlåtandet, den finns där i själva verket. Denna dispens omnämnes nämligen i departementschefens yttrande, och mot hans yttrande i denna del har utskottet icke gjort någon anmärkning; och därför gäller detta hans uttalande.

När herr Hansson i Rubbestad rekommenderar Kungl. Maj:t att, fastän det icke föreligger något riksdagsbeslut, på vilket Kungl. Maj:t kan grunda sitt förfarande, ändå använda dessa medel, så tror jag, att man får varna för ett sådant betraktelsesätt i fortsättningen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen tillsporde kamraren, om densamma vore beredd att nu företaga förevarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr talmannen denna fråga vara med ja besvarad.

Härefter framställde herr talmannen beträffande utskottets hemställen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställen; 2:o) bifall till det av herr Hansson i Rubbestad under överläggningen framställda yrkandet; samt 3:o) bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 270 och II: 390; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skediga begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i huvudvoteringen antagits den under 2:o) angivna

Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. (Forts.)

propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 171, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Hansson i Rubbestad under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

Härpå gav herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av den motivering, som föreslagits i den av herrar friherre De Geer och Ekströmer avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

§ 9.

Föredrogos, men bordlades ånyo statsutskottets utlåtande nr 172 samt bankoutskottets memorial nr 54—56.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm;

från statsutskottet:

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen; samt

från jordbruksutskottet:

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Ydrehammars kvarn m. m. å kronoparken Norra Kvill i Kalmar län.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Norup m. fl.*, nr 421, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 320, angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m.;

fru *Nordgren m. fl.*, nr 422, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 338, angående anslag till prisrabattering å vissa livsmedel;

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, nr 423, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 338;

herr *Hansson* i Skediga, nr 424, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 338;

herr *Olovson* i Västerås, nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 339, med förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordning) m. m.;

herr *Andersson* i Mölndal, nr 426, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 339; samt

herrar *Svensson* i Ljungskile och *Barnekow*, nr 427, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 319, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.36 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 13 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 364, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Denna skrivelse upplästes och lades till handlingarna.

Härefter yttrade herr **talmannen**: Jag ber att få meddela, att det sammanträde, som skall hållas enligt Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen, däri förordnats, att hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Chr. E. Günther skall i kammaren inom lyckta dörrar framföra meddelande av sådan beskaffenhet, som avses i § 56 riksdagsordningen, kommer att hållas tisdagen den 16 i denna månad kl. 2 e. m.

§ 2.

Herr **talmannen** anförde: Jag vill eringa därom, att riksdagen nyligen beslutat, att yttranden, som avgivas vid kamrarnas sammanträden inom lyckta dörrar, skola upptecknas och för framtiden bevaras.

Konstitutionsutskottet har i sitt utlåtande nr 14 erinrat därom, att tillräckligt sekretesskydd beredes protokollen och yttrandena från de hemliga sammanträdena genom 2 § sekretesslagen. Vidare har utskottet framhållit, att det bör ankomma på talmannen i vederbörande kammare att träffa nödiga anstalter för sekretessens bevarande vid yttrandenas upptagande, utskrivning och justering av vederbörande kammarledamöter.

Jag har ansett lämpligt att nu bringa till kammarens kännedom, att jag, i anslutning till konstitutionsutskottets nämnda uttalande, meddelat följande

Föreskrifter angående upptagande, utskrivning och justering av yttranden vid andra kammarens sammanträden inom lyckta dörrar.

1. De yttranden, som av statsråd eller kammarens ledamöter avgivas vid kammarens sammanträde inom lyckta dörrar, skola upptecknas av det antal stenografer, som för sådant ändamål tillkallas av kammarens talman.

2. Alla de tillkallade stenograferna skola i regel vara närvarande under hela sammanträdet.

3. Stenograferna, vilka icke annat än efter särskilt tillstånd av talmannen äga anlita biträde vid utskrivandet av de stenograferade yttrandena, äro pliktiga iakttaga tystnad rörande vad som förekommit vid sammanträdet.

4. De utskrivna yttrandena skola sist å tredje dagen efter sammanträdet klockan 10 förmiddagen, försedda med uppsättarens namnteckning, i två exemplar avlämnas till kammarens sekreterare, hos vilken vederbörande talare äga att utkvittera en var sitt yttrande; skolande utkvitterat yttrande, efter verkställd justering, i slutet kuvert återställas till kammarens sekreterare.

5. De av stenograferna förda anteckningarna skola samtidigt med de utskrivna yttrandena överlämnas till kammarens sekreterare, vilken det ålig-

ger att, sedan det vid sammanträdet förda protokollet blivit justerat, förstöra anteckningarna.

6. Protokoll och yttranden vid sammanträde inom lyckta dörrar skola — så snart protokollet justerats på sätt, varom närmare bestämmelser meddelats i § 12 reglementariska föreskrifter för riksdagen och § 22 i andra kammarens ordningsstadga — jämlikt berörda § 12 överlämnas till riksdagsbiblioteket. I samband härmed skola dubblettexemplaren av de utskrivna yttrandena av kammarens sekreterare förstöras.

§ 3.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld** erhöll på begäran *Svar på fråga.* ordet och yttrade: Herr talman! Med anledning av den av herr Larsson i Östersund till mig framställda frågan vill jag erinra, att hempermittering av värnpliktiga jordbrukare för deltagande i vårbruket och skörden sker efter prövning av deras betydelse för jordbruket såsom yrkesutövare. En motsvarande bedömning av industriarbetare och likställda sker i samband med beviljande av mobiliseringsuppskov samt — i särskilda fall — individuella hempermitteringar eller anstånd med beredskapstjänstgöring. Genom dessa anordningar är sorjt för att industrien erhåller det tillskott av värnpliktig arbetskraft, som vårt militära läge tillåter. Då utgångspunkten och motivet för de antydda åtgärderna måste vara folkförsörjningens behov av arbetskraft, är jag icke beredd att förorda åtgärder i den ordning och omfattning, som herr Larsson ifrågasatt.

Härpå anförde

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Då herr Larsson i Östersund på grund av frånvaro inte kan framföra till herr försvarsministern sitt tack för svaret, ber jag, utan att på något sätt yttra mig om svarets innehåll, att få till herr statsrådet framföra ett tack för den upplysning, som genom svaret lämnas de beredskapsmän, som beröras av denna sak.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Henriksson till mig riktat följande frågor:

1. Är herr statsrådet beredd att nu taga initiativ till en omprövning av omsättningsskattens hela konstruktion och omfattning?

2. Om så ej skulle vara fallet, är herr statsrådet då beredd att föranstalta om en sådan revision av förordningen om allmän omsättningsskatt att de av mig i interpellationens motivering berörda ogynnsamma verkningarna elimineras?

3. Är herr statsrådet beredd att för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i förordningen om varuskatt att importerad vara i beskattningshänseende likställas med inom landet tillverkad vara?

Herr Henriksson har funnit lämpligt att inleda sin interpellation med ett skarpt angrepp på propositionen om den allmänna omsättningsskatten, vilken betecknas som på åtskilliga punkter otillfredsställande genomtänkt och genomarbetad. Utskottet hade endast medhunnit att justera förslagets mest framträdande brister. Det enda exempel herr Henriksson anför till belysning

Svar på interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

av omsättningsskattens brister utgör inte något starkt underlag för en ny diskussion om hela skattefrågan. Jag begränsar mig alltså till vissa erinringar.

Vid framläggandet av propositionen betecknade jag införandet av en allmän omsättningsskatt såsom en av statsfinansiella och penningpolitiska skäl nödvändig åtgärd, trots de vägande invändningar av ekonomisk, socialpolitisk och även skatteteknisk art, som kunde riktas mot densamma, vilken utformning skatten än erhöle. Jag uttalade även, att utformningen av en lagstiftning, som rörde sig på ett för vårt vidkommande helt nytt och oprövat område, måste vara förenad med betydande svårigheter och att de brister, som kunde vidlåda förslaget, finge avhjälpas, i den mån erfarenhet vunnes om de med skatteformen förknippade problemen. I anslutning härtill uttalade utskottet att det förutsatte, att Kungl. Maj:t uppmärksam följde utvecklingen på området och därvid genom lämpliga åtgärder bland annat verkade för en såvitt möjligt enhetlig rättstillämpning.

Detta har också skett genom centrala omsättningsskattenämndens verksamhet. Genom två särskilda, i maj 1941 och mars 1942 av trycket utgivna publikationer har nämndens uppfattning i skilda frågor gjorts lätt tillgänglig för såväl taxeringsmyndigheterna som allmänheten. Vidare har nämnden efter remiss från Kungl. Maj:t av inkomna framställningar i ett stort antal fall utförligt belyst omsättningsskattesporsmål av vittgående principiell betydelse. Dessutom ha frågor rörande omsättningsskatteförordningens tillämpning under nämndens medverkan varit föremål för behandling vid möten med rikets landskamrerare såväl i fjol som innevarande år. Uppenbarligen har på detta sätt tillkomsten av en enhetlig rättstillämpning i väsentlig mån befordrats.

Det av interpellanten angivna exemplet på omsättningsskattens ogynnsamma verkningar är, att omsättningsskatt utgår, då en byggmästare inköper byggnadssmide, beslag o. dyl. från järnhandeln, medan så icke är fallet om en producent av byggnadsinredningar hos fabrikanten inköper samma varor och därefter till byggmästaren försäljer dörrar, fönster och annan inredning med erforderliga beslag påsatta. Härigenom går järnhandeln miste om försäljningen till byggmästare och staten förlorar en skatteinkomst. Detta förhållande torde vara en oundviklig konsekvens av det nu tillämpade beskattningssystemet. I detta sammanhang kan emellertid förtjäna erinras om centrala omsättningsskattenämndens framställning till Kungl. Maj:t den 22 september 1941 rörande bland annat återförsäljarbegreppet, vari ett försök gjorts att finna en utväg för att avlägsna olägenheter av det slag, herr Henriksson exemplifierat, genom avskaffande av återförsäljarbegreppet och införande av en utvidgad avdragsrätt. Nämndens förslag stötte emellertid på starkt motstånd just från näringslivets organisationer — även från detaljhandelns representanter. Det nuvarande systemet angavs såsom tämligen tillfredsställande och föredrogs i varje fall framför olägenheten för handeln av att sätta sig in i ett nytt system. Sistnämnda synpunkt vill jag även för egen del understryka i anslutning till interpellantens förslag att verkställa en omprövning av omsättningsskattens hela konstruktion. Enligt min mening bör i stället liksom hittills uppkommande olägenheter i möjligaste mån tillrättaläggas inom det nuvarande systemets ram. Jag vidhåller min uppfattning att olägenheter skulle kvarstå, vilken utformning omsättningsskatten än erhöle. Säkerligen befarade mången som deltog i denna skatteforms införande, att svårigheterna och olägenheterna skulle bli vida större än de i verkligheten blivit.

Kungl. Maj:t har nyligen bemyndigat mig att tillkalla särskilda sakkunniga för att inom finansdepartementet biträda med skyndsamt utredning av frågan

Svar på interpellation. (Forts.)

om en intensifierad kontroll över omsättningsskattens utgörande i syfte att stävja vissa tendenser till osunda konkurrensförhållanden inom affärlivet, som uppgivits ha framträtt i form av skattesvek vid deklaration till omsättningsskatt. De sakkunniga skola även upptaga till omprövning, vilken metod för taxering till omsättningsskatt, som kan anses mest tillfredsställande. Någon mera ingripande omgestaltung i övrigt på detta område finner jag för närvarande icke anledning ifrågasätta.

Interpellanten har till sist anmärkt på det förhållandet, att vid uttagandet av *varuskatt* beskattningsvärdet för inhemsk och importerad vara bestämmes efter olika grunder, i det att beskattningsvärdet i det förra fallet är lika med priset vid försäljning från fabrikant till detaljhandlare och i senare fallet lika med varans värde, beräknat enligt 4 § tulltaxeförordningen, med tillägg av tullen.

Det torde vara riktigt, som interpellanten gjort gällande, att beskattningsvärdet för en importvara enligt dessa regler kan bli lägre än beskattningsvärdet för motsvarande svenska fabrikat. Detta förhållande var emellertid föremål för uppmärksamhet redan under förarbetena till varuskatteförordningen. Därvid framhölls, att en på detta förhållande grundad anmärkning mot förslaget icke drabbade de fall, då de skattepliktiga varorna vore belagda med tullar, som utginge med högre belopp än som kunde anses erforderliga ur ren skyddssynpunkt. Detta gällde flertalet av de varuslag, för vilka varuskatt skulle utgå. Med hänsyn därtill och då frågan på grund av rådande handelsspärr och höga fraktkostnader vid import från utlandet icke syntes äga omedelbar aktualitet, ansågs spørgsmålet tills vidare kunna undanskjutas.

Hos kontrollstyrelsen har, enligt vad jag inhämtat, endast en enda fabrikant, som bl. a. tillverkar teatersmink, gjort direkt framställning om ändring i gällande beskattningsregler. På grund av handelsspärren och de höga fraktkostnaderna vid import äro — såsom vid varuskattens införande antogs bli fallet — de varumängder, för vilka varuskatt erlägges till tullverket, jämförelsevis små. Till belysande härav kan nämnas, att tullverkets debitering av varuskatt för månaderna juli 1941—april 1942 uppgick till endast omkring 206,000 kr. På grund härav vill det synas som om ifrågavarande spørgsmål alltjämt skulle sakna aktualitet. Om ändrade förhållanden skulle inträda, bör frågan givetvis återupptagas.

Vidare yttrade

Herr Henriksson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det lämnade svaret.

Herr statsrådet förmenar, att jag inlett min interpellation med ett skarpt angrepp på propositionen om den allmänna omsättningsskatten. Om mina ord skola tolkas på det sättet, torde jag befinna mig i sällskap med hela första särskilda utskottet vid 1940 års urtima riksdag. I sitt utlåtande över omsättningsskatteförslaget fann nämligen även utskottet lämpligt framhålla, att det framlagda förslaget i åtskilliga hänseenden brast i klarhet och lämnade rum för stor tvekan beträffande bestämmelsernas rätta innebörd.

Jag är fullt överens med herr statsrådet därom, att en allmän omsättningsskatt i nuvarande statsfinansiella läge är ofrånkomlig, att det brådskade med skattens genomförande och att svårigheterna med konstruktionen voro betydande. Jag vill också i full utsträckning vitsorda, att stora ansträngningar gjorts från såväl myndigheternas som de skattskyldiga företagarnas sida att komma till rätta med de problem, som omsättningsskatten i dess nuvarande gestaltning — med skattepliktiga och skattefria varor, med butikshandelsvaror och icke butikshandelsvaror — fört med sig.

Svar på interpellation. (Forts.)

Men det är inte dessa frågor, som jag med min interpellation velat ställa under diskussion. Jag kan endast beklaga, om herr statsrådet *verkligen* fattat saken på det sättet. Jag har främst varit ute i det välmenande syftet att föra fram till diskussion linjer, som skulle göra det möjligt för finansministern att få in mera pengar till statskassan. Jag föreställer mig nämligen, att det finns behov därav. Av denna anledning har jag tillåtit mig peka på verkningarna av vissa huvudbegrepp, när det gäller omsättningsskattens nuvarande utformning. Eftersom herr statsrådet själv i propositionen uttalat »att de brister, som kunde vidlåda förslaget, finge avhjälpas i den mån erfarenhet vunnes om de med skatteformen förknippade problemen», så trodde jag inte, att de begrepp, som man sökt konstruera, vore tabu, utan kunde omprövas. Herr statsrådet avböjer nu att yttra sig i själva huvudfrågan rörande skattens konstruktion med den motiveringen, att det exempel jag anfört inte skulle utgöra något starkt underlag för ny diskussion om hela skattefrågan. Orsaken till att jag begränsat min exemplifiering är, att mitt huvudmotiv varit, såsom jag nyss nämnde, en önskan att staten skulle få in mer pengar på omsättningsskatten. Under sådana förhållanden måste det väl anses mindre lämpligt att offentligen publicera en handledning i skattens kringgående, i synnerhet som jag vet, att man inom finansdepartementet haft anledning syssla med andra exempel av samma art. Ty det är möjligt — och jag tror inte, att herr statsrådet vill bestrida detta — att i vissa fall även på laglig väg kringgå skattens verkningar.

Att döma av ett annat avsnitt i interpellationssvaret synes herr statsrådet dela min uppfattning om exemplifieringen. Det meddelas, att sakkunniga blivit tillsatta för att skyndsamt utreda »frågan om en intensifierad kontroll över omsättningsskattens utgörande i syfte att stävja vissa tendenser till osunda konkurrensförhållanden inom affärlivet». Vilka tendenser, som avses, omnämnas icke, och jag förmodar, att det skett av samma skäl, som förestavat min återhållsamhet. Å andra sidan styrker detta yttrande min förmodan, att det inom departementet funnits tillgång till ett rikligare åskådningsmaterial än det jag presterat.

Jag har anledning tro, att den aviserade skärpta kontrollen bl. a. skall taga sikte på pälsvaruhandeln — jag vill minnas, att jag också såg något härom i tidningarna i dag. Här ha vi exempel på en annan bransch, där varorna sökt sig nya vägar runt skatten — i detta fall också den skärpta omsättningsskatten — varvid butikshandeln blivit lidande. Och i detta liksom i andra fall är butikshandelsvarubegreppet en viss stötesten. Jag frågar då: kan det inte finnas skäl att här göra en omprövning av grunden för skatteplikten?

Då emellertid frågan om kontrollen nu är på tal, vill jag göra ett par erinringar. På det ena området efter det andra kan iakttagas, att försäljningen av varor vid sidan av butikshandeln tagit ökad omfattning, sedan omsättningsskatten trädde i kraft. Jag har svårt att tolka denna företeelse på annat sätt än såsom undanflykt från skattebetalning och kontroll. Det meddelades mig exempelvis i går från Sveriges Beklädnads- & Manufakturhandlareför- ening, att den s. k. hotellförsäljningen av konfektion och manufakturvaror tagit än större omfattning än den haft tidigare. Då vi diskuterade omsättningsskatten 1940, tillät jag mig föreslå, att man för dessa kringresande försäljare skulle stipulera anmälningsskyldighet på varje ort, där de drevo handel. Det är nämligen inte säkert, att dessa kringresande försäljare driva någon försäljning just i sina respektive hemkommuner, där de ju enligt gällande förordning äro taxerings- och skattskyldiga, och detta försvårar självfallet för taxeringsmyndigheterna att få något begrepp om deras verksamhet. Kunde det emellertid bli så, att taxeringsmyndigheterna erhöle rapporter från de orter,

Svar på interpellation. (Forts.)

där dessa handelsmän drivit verksamhet, finge man ju dels reda på vilka som dreve handel av detta slag, och dels kunde man bilda sig en uppfattning om omfattningen därav. Detta förslag avvisades 1940, men det kanske kunde vara värt att taga upp det till övervägande på nytt.

Postorderaffärerna torde också tåla vid ett närmare skärskådande. Det finns många underliga »firmor» utan butik, lager eller bokföring, vilka såsom återförsäljare göra inköp hos postordergrossister.

Om en skärpt kontroll nu skall genomföras, bör den i främsta rummet taga sikte på de varuströmmar, som flyta vid sidan av butikshandeln. Utan tvivel finnas stora skattebelopp att hämta på dessa handelns utmarker. Men ingen kontroll kan, såvitt jag förstår, hjälpa, då det är fråga om ett lagligt kringgående av skatten. Ett läckage av den beskaffenheten kan endast tätas genom ändringar i själva principerna för skatteplikten.

Jag hade hyst vissa förhoppningar om att finansministern nu kunde vara villig att diskutera frågan om en i mera egentlig mening allmän omsättnings-skatt, en skatt som utan undantag drabbade all försäljning för konsumtionsändamål. En sådan skatt skulle ge staten väsentligt större inkomster, och den skulle i avsevärd grad förenkla och förbilliga redovisnings- och kontrollarbetet. Herr statsrådet yttrade i sitt svar, att handeln föredroge det nuvarande systemet framför olägenheten av att sätta sig in i ett nytt system. Jag kan försäkra herr statsrådet, att handeln med den största tillfredsställelse skulle hälsa ett system, där alla undantag från skatteplikt vore borta, och ett sådant system skulle även den minst kunnige och begåvade handelsmannen kunna fatta utan svårigheter, vilket nog inte är fallet med det nuvarande. Herr statsrådet avböjer tyvärr en diskussion på den linjen för närvarande. Jag är dock övertygad om att den frågan tränger sig fram på nytt även min medverkan förutan.

Till slut ett par ord om den särskilda varuskatten. Herr statsrådet bekräftar, att en importvara har en gynnad ställning framför en inom landet tillverkad vara. Herr statsrådet anser emellertid, att importen nu är så obetydlig, att frågan om en ändring tills vidare kan undanskjutas, och framhåller, att endast en fabrikant gjort direkt hemställan om ändrade beskattningsregler. Jag vill i detta sammanhang meddela, att det är småindustriens organisation, som framfört frågan till mig och framhållit, att organisationens medlemmar haft olägenhet av denna skatteregel. Även om det endast gäller mindre företag, borde de kunna vederfaras rättvisa, om detta därtill kan ske utan större besvär. Jag har i min interpellation pekat på möjligheten att låta samma regel gälla för importvarorna som för de inom landet tillverkade. Den ändringen borde ligga inom det möjligas gräns, och jag vill därför hoppas, att herr statsrådet än en gång tar frågan under övervägande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Senander anhållit om upplysning, huruvida till årets riksdag kommer att framläggas proposition i syfte att förbättra pensionerna för de statstjänstemän, som avgått ur tjänst före den 1 juli 1939.

Enligt beslut av fjolårets riksdag träda nya tjänste- och familjepensionsreglementen för statstjänstemän i kraft den 1 juli detta år. Årets riksdag har godkänt förslag till nya tjänste- och familjepensionsreglementen för sta-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

tens arbetarpersonal, vilka också skola träda i kraft den 1 juli i år. Förutsättning finns därför nu att upptaga till bedömande frågan om de äldre pensionärernas förmåner. Utredning av denna fråga har igångsatts inom finansdepartementet.

Härefter anförde

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skall be att på herr Senanders vägnar få framföra ett tack till statsrådet för svaret. Jag konstaterar också, att svaret är positivt, och vill bara uttala den förhoppningen, att den igångsatta utredningen måtte slutföras så, att riksdagen så snart som möjligt blir i tillfälle att behandla ett förslag från regeringens sida i ämnet.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 6.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Anderson i Mejsstad frågat mig, om jag är i tillfälle att lämna kammaren en översikt över principerna för Kungl. Maj:ts olika beslut rörande äggregleringen och verkningarna därav på ägghandeln samt om jag anser att det nuvarande normalpriset på ägg verkligen är ägnat att stimulera ägg tillförseln till marknaden och därmed möjliggöra en god fördelning av förefintliga äggkvantiteter.

Med hänsyn till vad i interpellationen anføres, anser jag mig först böra lämna en redogörelse för utvecklingen på äggmarknaden sedan föregående höst.

Vid ransoneringens början i september 1941 ansåg man sig böra räkna med att äggproduktionen under konsumtionsåret skulle komma att vid normal väderlek understiga förkrigsproduktionen med cirka 40 %. Man var å andra sidan medveten om att denna beräkning var mycket osäker, i all synnerhet som erfarenheterna från tidigare år visade, att produktionen starkt påverkades av väderleksbetingelserna. Det torde vara allmänt bekant, att under en vinter med sträng kyla mycket mera foder erfordras för uppehållande av hönsens kroppsvärme än under en vinter med blid väderlek. För att hönsens värpningsförmåga vid kall väderlek ej skall nedsättas, måste därför fodergivorna ökas. Eftersom fodersituationen endast medgav en starkt begränsad fodertilldelning till hönsskötseln, stod det redan i höstas klart, att förenämnda beräkning rörande produktionens storlek icke komme att stå sig, om vintern bleve onormalt kall. Med hänsyn härtill kunde några försäkringar icke lämnas beträffande tilldelningens storlek under vintermånaderna. Då risken för att tillgången på ägg under en ransoneringsperiod skulle bli mindre än som beräknats således icke kunde elimineras, föreskrevs att ransoneringskorten för ägg alternativt skulle gälla för inköp av köttvaror. Härmed åsyftades bland annat att vid bristande tillförsel på ägg bereda konsumenterna ersättning i ett annat ur näringsfysiologiska synpunkter högvärdigt födoämne.

Utvecklingen på äggmarknaden har tyvärr visat, att denna åtgärd varit välbetänkt. Redan i slutet av oktober och början av november 1941 uppstod brist på ägg i vissa större städer och samhällen. Sakkunniga på området ansågo, att denna brist vore att tillskriva dels ett med hänsyn till säsongen för lågt äggpris och dels de dåvarande mycket stränga bestämmelserna i fråga om fodertilldelningen. Bestämde yrkanden framkommo också på att ändring i nämnda hänseenden skulle ske. Trots att fodersituationen vid denna tidpunkt betrak-

Svar på interpellation. (Forts.)

tades såsom mycket allvarlig, tillmötesgingos dessa yrkanden. Sålunda medgav Kungl. Maj:t den 24 oktober 1941 att normalpriset på ägg fick säsongmässigt höjas med 40 öre per kilogram. Vidare föreskrev livsmedelskommissionen den 25 november 1941, att producenterna skulle erhålla en fodertilldelning av 1 kg högvärdigt produktionsfoder för varje kilogram ägg, som mot försäljningskvitto levererades till handeln. Ifrågavarande åtgärder visade sig emellertid ha en blott ringa effekt på tillförseln. Under de första veckorna efter prishöjningen ökade visserligen tillförseln till partihandeln något, men denna ökning torde mera ha varit att tillskriva det förhållandet att producenter och ägguppköpare i avvaktan på att en prishöjning skulle äga rum lagrat upp vissa myckenheter ägg, som sedan utlevererades omedelbart efter prishöjningen. Efter sagda tillfälliga ökning i tillförseln minskade leveranserna åter. I slutet av december 1941 framträdde emellertid en markerad tendens till produktionsökning. I och för sig var detta icke något anmärkningsvärt, eftersom äggproduktionen omkring nämnda tidpunkt normalt brukar öka. Av detta skäl hade också äggpriset från och med den 27 december 1941 sänkts med 15 öre per kilogram. Att en sänkning av äggpriset skulle ske vid denna tidpunkt, hade offentliggjorts redan i samband med prishöjningen i oktober, vilken uttryckligen angavs vara av säsongmässig karaktär.

Tillförseln av ägg företedde under närmaste tiden efter jul en så pass gynnsam utveckling, att man hade anledning antaga, att produktionen och ransoneringen då skulle komma in i normala banor. Livsmedelskommissionen ansåg dock försiktigheten samt hänsynen till de minskande kötttillgångarna bjuda att sänka ransonens storlek något. Efter samråd under hand med svenska ägghandelsförbundets ledning fastställdes i början av januari den ägg- alternativt kött-ranson som sedan dess varit gällande. Kort därefter kom emellertid den osedvanligt stränga kylan vilken kullkastade alla de kommissionens och ägghandelsförbundets beräkningar som utgått från en mera normal väderlek. Som en följd härav uppstodo åter svårigheter att tillgodose konsumenternas efterfrågan på ägg. Till en början voro dessa svårigheter huvudsakligen lokaliserade till Norrland och de största städerna, men så småningom utbredde de sig även till samhällena på landsbygden. Vilken andel den kalla väderleken haft i denna utveckling torde belysas av följande siffror. Leveranserna av ägg till auktoriserade partihandlare utgjorde under tiden 24 september 1941—1 februari 1942 i genomsnitt 175 ton per vecka. I början av februari sjönko leveranserna starkt, så att de i slutet av månaden voro nere i 90 ton per vecka. Under tiden 23 februari—12 april översteg veckoleveransen icke i något fall sistnämnda kvantitet. Sedan kylan i början av april övergick till blidväder, inträdde en kraftig ökning i leveranserna. Under veckan 13—19 april tillfördes partihandeln över 234 ton mot endast 69 ton föregående vecka. För veckan 20—26 april var motsvarande siffra 383 ton. Under de närmast därefter följande veckorna har tillförseln varit avsevärt större.

I detta sammanhang kan nämnas, att enligt en inom livsmedelskommissionens produktionsavdelning verkställd stickprovsundersökning avseende höns-gårdar i Småland nedgick under februari och mars månader värpningsprocenten (= antalet ägg per 100 höns och dag) till 5 procent, medan värpningsprocenten under samma månader under normala år brukar uppgå till 50 procent. Det bör framhållas, att äggproduktionen även under föregående år var mycket låg i februari och mars. Till följd av den låga produktionen måste den inhemska efterfrågan under sagda månader 1941 i betydande utsträckning tillgodoses genom import av ägg från Danmark. Någon liknande import kunde ej före påsk komma till stånd i år. Enligt vad som uppgivits har den stränga vintern i våra grannländer fört med sig i stort sett samma bristsituation som här i

Svar på interpellation. (Forts.)
landet. Härtill ha även där kommit av ishinder förorsakade transportsvårigheter.

Vad därefter angår de av interpellanten framställda frågorna innebär den första av dessa en hemställan, att jag måtte lämna en översikt över principerna för Kungl. Maj:ts olika beslut rörande äggregleringen och verkningarna därav på ägghandeln. Kungl. Maj:t har sedan ransoneringens genomförande vid tvenne tillfällen fattat beslut rörande äggregleringen, och i båda fallen ha dessa avsett normalprisernas storlek. Ett av dessa beslut har av mig redan berörts, nämligen höjningen av normalpriset i slutet av oktober 1941. Beslutet om sänkning av samma pris i slutet av december samma år har fattats av livsmedelskommissionen på grund av bemyndigande, som lämnats av Kungl. Maj:t. Som förut nämnts voro båda dessa prisändringar av säsongmässig art. Av vad jag sålunda anfört torde framgå, att man statistiskt icke kunnat konstatera, att tillförseln i någondera riktningen påverkats av dessa båda prisändringar. Det andra beslutet som fattats av Kungl. Maj:t avsåg ägghandelsförbundets framställning om en tillfällig höjning av äggpriset till påsken med 50 öre per kilogram. Denna framställning avslogs av Kungl. Maj:t den 27 mars 1942. Det är givetvis omöjligt att med säkerhet uttala sig om huru situationen skulle ha varit, om framställningen bifallits. Någon anledning antaga, att en prishöjning vid denna tid skulle ha haft gynnsammare verkningar på äggtillförseln, än då priset höjdes i oktober förra året, synes dock icke föreligga. Produktionen var strax före påsk till följd av den stränga kylan i de egentliga överskottsområdena, nämligen södra Sverige och Gotland, abnormt låg. Därtill kom, att snöförhållandena i Skåne i hög grad försvårade insamlingen av ägg på landsbygden därstädes, varjämte issituationen praktiskt taget omöjliggjorde forsling av ägg från Gotland.

Interpellantens andra fråga, huruvida det nuvarande normalpriset verkligen är ägnat att stimulera tillförseln till marknaden torde bäst kunna besvaras med en hänvisning till de förut anförda uppgifterna angående äggtillförsels stegring under de varmare månaderna. Rörande prisbildningen må vidare framhållas att äggpriset till producenter i maj år 1939 var omkring 111 öre för kilogram mot 250 öre under samma månad i år vilket innebär en höjning med omkring 125 procent sedan förkrigstiden. Motsvarande priser för fläsk äro 135 respektive 208 öre för kilogram, innebärande en stegring med omkring 54 procent. Då i stort sett samma slags fodermedel komma till användning inom de båda produktionsgrenarna, följer härav att äggproduktionen vid nu rådande prisläge intar en betydligt mera gynnad ställning än svinuppfödningen.

Interpellanten har vidare ansett anledning föreligga att överväga, om normalpriset å ägg vore satt i riktig relation till priset på andra livsmedel ur synpunkten av de olika varornas värde som näringsämnen. En avvägning av priserna å livsmedel efter deras näringsvärde är emellertid av olika skäl utesluten. En sådan skulle innebära en mycket kraftig förskjutning av priserna å olika födoämnen. En utjämning mellan priserna å samtliga viktigare animalieprodukter och priserna å de vegetabiliska jordbruksalstren skulle bliva den omedelbara följden.

Härpå yttrade

Herr **Eriksson** i Frägsta: Herr talman! Då interpellanten är förhindrad närvara vid detta plenum, skall jag be att få säga några ord i den fråga, som här varit föremål för interpellation.

Jag vill då först till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet uttala ett tack för det svar, som han här lämnat och som gjort det

Svar på interpellation. (Forts.)

möjligt för riksdagen att få klarhet om de åtgärder, som vidtagits på äggmarknaden, och vilka faktorer, som varit vägledande för utformandet av ransoneringen av denna vara. Det har ju både i den allmänna diskussionen och i pressen förekommit mer eller mindre vederhäftiga uttalanden om orsakerna till den brist på ägg, som varit för handen under tiden efter ransoneringens genomförande.

Den bild, som statsrådet i sitt svar ger av produktionen under vintermånaderna, kan nog i stort sett vara riktig, om än uppgifterna i någon mån äro för pessimistiska. Skulle de uppgifter om produktionen, som lämnats i svaret, vara med verkligheten överensstämmande, så är ju allt tal om hamstring och smygförsäljning obefogat, ty då har det tydligen icke stätt några varor till disposition att föra ut i marknaden. Detta är värdefullt att ha fått konstaterat, så att både producenter och konsumenter komma i en bättre dager än den, vari de framstått under den allmänna debatt, vilken föranletts av de svårigheter denna ransonering ställt allmänheten inför.

Då blir väl frågeställningen den, huruvida statsmakternas åtgärder i övrigt varit välbetänkta. Att tillgången på foderämnen varit ansträngd, är ju känt, men det torde väl kunna ifrågasättas, om det var riktigt att så hårt strypa fodertilldelningen till hönsen som skedde i höstas, så att praktiskt taget intet produktionsfoder kunde erhållas. Resultatet blev ju — kanske var det åsyftat — att en god del av hönsstammen slogs ut. Detta var kanske nödvändigt på grund av bristen på foder, men det var oriktigt ur den synpunkten, att den hönsstam, som blev kvar, icke fick produktionsfoder, vilket gjorde det omöjligt att effektivt utnyttja den produktionsfaktor i folkhushållet, som fjäderfäet utgör. Det anföres visserligen, att hönsen omsätta sitt foder oekonomiskt ur total näringssynpunkt sett. Jag vet icke, om det är riktigt. På den punkten råda emellertid mycket delade meningar. Kvar står det faktum, att ägg är ett mycket högvärdigt och användbart födoämne, som ur näringssynpunkt icke kan jämföras med något annat.

Prissättningen har präglats av alltför stor försiktighet och av en nästan nervös oro inför en nödvändig höjning av priserna. Samtidigt kan man med fog rikta en anmärkning mot den inriktning, som givits prisbildningen efter regleringens införande. Det finnes dock vederhäftiga kalkyler, som visa, att ett produktionspris av 2 kronor 75 öre per kilogram är motiverat. Om det fanns tämligen god tillförsel på ägg i december, så torde åtgärden att i slutet av månaden sänka äggpriset med 15 öre ha varit skäligen omotiverad om ej på annan grund så därför att det är under vintern, som produktionen är minst och fodret dyrbarast. Det kräves då mera arbetskraft, och man får lov att använda artificiell belysning.

Som det framhållits i svaret på interpellationen, är det svårt att göra en jämförelse mellan å ena sidan de olika födoämnenas priser och å andra sidan deras värde som livsmedel, men om exempelvis sill och fisk kosta 2 kronor 50 öre å 3 kronor per kilogram och äggen betinga ett pris av 2 kronor 50 öre, så ligger det i sakens natur, att de mindre äggproducenterna föredraga att själva konsumera de högvärdiga äggen i stället för att sälja dessa och köpa andra, dyrare födoämnen. Det var på den punkten, som interpellationen avsåg att skapa en viss klarhet.

Utan att här vilja fördjupa mig i detaljer i denna fråga eller direkt försöka lämna några nya uppslag för den kommande tiden vid utformandet av bestämmelser för ägghandeln och vad därmed sammanhänger, vill jag endast hemställa till herr statsrådet att betrakta vår fjäderfjästock som en värdefull faktor i folkhushållet och därmed skapa betingelser för ett effektivt utnyttjande av densamma. Vi kunna i år påräkna något bättre tillgång på foder.

Svar på interpellation. (Forts.)

men även för det fall att fodertillgången skulle bli mycket knapp, hävdar jag bestämt den uppfattningen, att vårt fjäderfäbestånd bör utnyttjas, och att man bör ge näringsidkarna möjlighet att bedriva sin näring så länge som det är möjligt. Man bör icke ensidigt fördjupa sig i beräkningar angående hönsens förmåga att tillgodogöra sig foderämnen.

Vidare anfördes ej.

§ 7.

Svar på interpellation.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungskile frågat mig, varpå det beror, att man först vid mitten av april kom till klarhet om att superfosfat inte kunde distribueras enligt utarbetad plan, samt vilka åtgärder, som vidtagits för att begränsa skadeverkningarna av det inträffade.

Med anledning härav får jag anföra följande:

Under gödselåret 1940/41 förbrukades i runt tal 220,000 ton fosfatgödselmedel. Enligt statens livsmedelskommissionens plan för ransoneringen av dessa gödselmedel under gödselåret 1941/42 skulle förbrukningen begränsas till 80 procent av nämnda kvantitet, eller cirka 175,000 ton. Därjämte skulle cirka 5,000 ton fosfatgödselmedel ställas till kristidsstyrelsernas förfogande. Totalt beräknade man sålunda denna förbrukning till cirka 180,000 ton, varav cirka 15,000 ton skulle utgöras av thomasfosfat.

Under hösten 1941 försålles mellan 30,000 och 40,000 ton fosfatgödselmedel. Enligt kommissionens plan skulle därför i ordinarie tilldelning för våren utlämnas cirka 140,000 ton fosfatgödselmedel. Tilldelningsbestämmelserna utformades i enlighet härmed. En sammanställning av kristidsnämndernas rapporter utvisade emellertid, att inköpskuponger utdelats för cirka 147,000 ton, d. v. s. för cirka 7,000 ton mer än beräknats. Vid denna tidpunkt bedömdes emellertid efter samråd med superfosfatindustrien försörjningsläget med avseende å superfosfat så, att någon risk icke förefanns för att man icke skulle kunna tillgodose såväl hela den sålunda konstaterade efterfrågan å superfosfat som även en ytterligare extra tilldelning av cirka 8,000 ton, som också ställdes till kristidsstyrelsernas förfogande. Totalt skulle sålunda fördelas inemot 190,000 ton fosfatgödselmedel, varav cirka 175,000 ton skulle utgöras av superfosfat. Härutöver hade man att taga hänsyn till de myckenheter superfosfat, som skulle ingå i den trädgårdsgödsel, som fått försäljas utöver den egentliga ransoneringen. Denna kvantitet uppgår dock icke för hela landet till fullt 5,000 ton.

För uttransporterna av superfosfat uppgjordes en liknande plan som under de närmast föregående åren. De under vintern rådande väderleksförhållandena bidro emellertid att försvåra utleveranserna. På grund av den ovanligt tidigt inställda sjötrafiken kunde handeln ej såsom brukligt förse sig med normalt stora ingångslager av superfosfat, och jordbrukarna kunde icke eller underlåta mångenstädes på grund av kyla och snöfall under mars månad att hämta beställda kvantiteter. Trots dessa olägenheter hade dock den 15 april 1942 från fabrikena utlevererats omkring 143,000 ton superfosfat. Som följd av den ungefär vid denna tidpunkt hastigt inträdda värmen tedde sig möjligheterna för vårbrukets påbörjande plötsligt betydligt mera närliggande än man förut kunnat räkna med. Sannolikt i anledning härav inkommo vid sagda tidpunkt rekvisitioner å superfosfat i sådan omfattning, att det icke fanns någon möjlighet att omedelbart fullgöra dem. Detta trots att transportmedel i tillfredsställande omfattning kunde ställas till förfogande. Det kan i detta

Svar på interpellation. (Forts.)

sammanhang framhållas, att under april månad utlastades icke mindre än 50,000 ton superfosfat, vilket är den största kvantitet, som någonsin utlastats under någon månad. På grund av olika efterfrågan inom skilda delar av landet kommo emellertid jordbrukarna på olika håll att bliva mer eller mindre väl tillgodosedda. I detta läge hade man att överväga sådana åtgärder, att jordbrukarna skulle erhålla åtminstone viss del av vad som rekviderats. Livsmedelskommissionen ansåg det därför ändamålsenligt att företaga den fördelning av leveranserna, som framgår av den i interpellationen återgivna skrivelsen från kommissionen. Sedan på detta sätt en bättre balans åstadkommits mellan efterfrågan och den successiva leveransförmågan, kunde för övrigt kommissionen redan inom en vecka efter det nyss nämnda skrivelse utfärdats medgiva att handeln finge utan särskilda restriktioner utlämna superfosfat inom de områden av Syd- och Mellansverige, där detta konstgödselmedel har sin största betydelse. Därutöver må framhållas, att enligt vad livsmedelskommissionen meddelat återstode den 15 maj att leverera endast cirka 4,000 ton av vad som rekviderats.

Av vad nu sagts torde framgå, att interpellantens uttalanden om att många jordbrukare skulle bliva helt utan superfosfat för vårsådden och att de av kommissionen vidtagna åtgärderna innebure att en väsentlig förutsättning för en god skörd rubbats icke torde återspegla verkliga förhållandena.

Härefter anförde:

Herr Svensson i Ljungkile: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Det kom ju i slutet av april som en fullständig överraskning för lantbrukarna ute i bygderna, att de mängder superfosfat, som man redan tidigt under vintern fått inköpskuponger till, icke överallt funnos att köpa. Det var därför, som jag med kammarens tillstånd framställde frågan: »Varpå beror det, att man först vid mitten av april kom till klarhet om att superfosfat inte kunde distribueras enligt den plan, som utarbetats?»

Om man i herr statsrådets svar söker efter ett svar på denna fråga, så synes man först kunna ur sammanhanget taga bort några berörda förhållanden, som inte gärna kunna ha medverkat. Det gäller ju för det första höstleveransen av fosfat. Detsamma gäller väl också den omnämnda onormalt tidigt inställda sjötrafiken. Det var ju något, som inträffade redan före vinterns början, och som alltså var känt under hela vintern och därför icke kunde framkalla någon överraskning i mitten av april; det gäller även den hastigt inträffande våren. Ett par veckor framåt från den 7 april var det ovanligt varmt — vilket påskyndade brytningen. Men leveransplanerna måste ha varit uppgjorda tidigt på vintern. Då hade man ingen anledning att räkna med att vårbruket skulle börja senare än som nu skedde. Våren kom hastigt, men den kom inte tidigare än vanligt. Sedan återstår att undersöka vad den ökade tilldelningen och de för sena rekvisitioner kunde betyda. I ett meddelande från tidningarnas telegrambyrå den 7 maj heter det: »Vid kontrollundersökning har det visat sig, omtalar kommissionen, att på sina håll större mängder fosfatgödselmedel genom kristidsnämnderna fördelats till jordbrukarna, än som enligt ransoneringsbestämmelserna motsvarade vad de på grund av sin tidigare förbrukning varit berättigade till.» Man fick av detta meddelande närmast det intrycket, att kristidsnämnderna genom bristande vaksamhet sprängt ransoneringsplanen. Av statsrådets meddelande framgår, att så icke varit fallet. I stället för 140,000 ton har det lämnats licens på 147,000 ton, vilket utgör en ökning av 5 %. Enligt cirkulär 502 tillhandahålles superfosfat i 80 kg säckar, och till-

Svar på interpellation. (Forts.)

delningen bör i görligaste mån avpassas så, »att en eller flera hela säckar må inköpas». Dessutom är det en självklar sak, att ett visst tryck uppkommer från jordbrukarnas sida till förmån för uppåt justerade leveranser. Knappast någon begär mindre än 80 procent av vad han tidigare fått, och en och annan försökte nog att få mera.

Om man tager hänsyn till detta, så kan väl ett övermål av 5 % inte ha överraskat någon. En hushållsplan av här ifrågavarande slag bör väl inte göras upp med så smala säkerhetsmarginaler, att den brister av en dylik anledning. Jag kan ju som jämförelse nämna, att den trädgårdsgödsel, som distribuerats utan några som helst licenser och som försäljningsbolaget så kraftigt propagerat för, utgjorde en större kvantitet än övermålet på tilldelningen till hela det svenska jordbruket. Det är ju enligt statsrådets uttalande nära 5,000 ton superfosfat, och tillsammans med andra gödselmedel i dessa trädgårdsblandningar måste det ju bli en större mängd än 7,000 ton gödselmedel. Det förefaller mig därför, som om kristidsnämndernas sätt att handhava tilldelningen knappast borde berett livsmedelskommissionen några större överraskningar.

Vad sedan rekvisitionerna beträffar så är det ju alldeles klart, att den omständigheten att rekvisitionerna inkommit sent medfört svårigheter. Det är emellertid å andra sidan lätt begripligt, att när man hade fått licens på en viss mängd superfosfat och hade kuponger till sitt förfogande, så ansåg man, att saken praktiskt taget var klar. Ingen räknade väl med, att icke de varukvantiteter skulle finnas tillgängliga som svarade mot dessa kuponger. Mig synes det därför, som om det helt enkelt vore det nya ransoneringssystemet, som slagit illa ut. Om jordbrukarna ålagts att inte bara skaffa kuponger utan att även beställa fosfaten före visst datum, till exempel den 15 februari, så hade läget varit ett annat. Nu blev handeln desorienterad genom att jordbrukarna sutto inne med kuponger, som ej anmälts i någon affär.

I slutet av sitt svar yttrar herr statsrådet att av vad som sagts torde framgå, att interpellantens uttalanden om att många jordbrukare skulle bli helt utan superfosfat för vårsådden och att de av kommissionen vidtagna åtgärderna innebure, att en väsentlig förutsättning för en god skörd rubbats, icke torde återspegla verkliga förhållandena. Med anledning härav ber jag att få citera den passus i interpellationen, som detta uttalande synes åsyfta. Efter återgivande av livsmedelskommissionens brev av den 21 april, vari meddelas, att under tiden den 23 april—15 maj endast hälften av beviljad tilldelning kunde utlämnas samt att den återstående delen skulle erhållas under tiden den 16 maj—15 juni, heter det i interpellationen: »Resultatet av detta blir, att många jordbrukare, trots den i god tid upplagda ransoneringsplanen, bli helt utan superfosfat för vårsådden. Denna överraskande händelseutveckling innebär inte bara att en väsentlig förutsättning för en god skörd rubbas, utan den leder också till betydande orättvisor olika jordbrukare och olika landsdelar emellan.»

Att en starkt minskad, helt utebliven eller för sent utsädd konstgödselgiva innebär, att en väsentlig förutsättning för en god skörd rubbas för den, som drabbas härav, torde vara obestriddigt. Vad det betyder för hela landets skörd beror givetvis på antalet jordbruk, som drabbas. Jag erkänner gärna efter statsrådets nu lämnade redogörelse, att denna rubbning ter sig mindre än man hade anledning att tro efter vad som uppgavs i början av maj i det förut omnämnda meddelandet till pressen. Det heter nämligen däri efter en redogörelse för situationen: »Det fanns då intet annat val än att antingen låta ett stort antal jordbrukare bli helt utan superfosfat tills fram i juni eller också att tills vidare hålla inne viss del av tilldelningen för alla, som ännu inte tagit ut dem tillkommande mängder superfosfat.»

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är alltså detta livsmedelskommissionens eget uttalande om att en stor mängd jordbrukare skulle bli helt utan superfosfat, ifall man ej här lagt om ransoneringsplanen, som ligger bakom mitt skrivsätt i interpellationen. Om det blivit något för starkt på den punkten, så synes det bero på att livsmedelskommissionen själv skrev för starkt, när den meddelade förhållandena den 7 maj.

Till sist skulle jag vilja sätta ifråga, hurvida de siffror angående fabriker-
nas leveranser och jordbruket tilldelade licenser, som här lämnats, kunna giva material för en säker bedömning av hur många jordbrukare som ha blivit utan superfosfat till vårbruket. Det kan kanske vara så, att svårigheterna ute i bygderna ha varit något större än vad den från fabriker-
na icke levererade kvantiteten antyder. Det tycks vara så, att en viss desorientering inom handeln har uppkommit. Detta kan ha medfört, att vissa partier hamnat på fel ställe med resultat, att de icke alls eller alltför sent kommit vårbruket till godo. Det förefaller mig därför, som om det finnes grundad anledning att noga överväga, hur denna fråga skall ordnas i fortsättningen. Det är ju endast med hänsyn därtill, eller i varje fall huvudsakligen med hänsyn därtill, som det är motiverat att diskutera det som redan skett.

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! Interpellanten gjorde en del uttalanden, som ge mig anledning att taga till orda. Till att börja med skulle jag vilja säga, att om interpellanten hade under hand tagit reda på hos livsmedelskommissionen eller folkhushållningsdepartementet, hur saken låg till, undrar jag, om interpellationen kommit att framställas.

Han frågade, varför man icke redan i mitten av april månad skulle kunnat bedöma läget på superfosfatmarknaden, så att man kunde förstå, att det här skulle bli en väsentligt större mängd superfosfat tagen i anspråk än man från början räknat med. Förhållandet är helt enkelt det, att några rekvisitioner i större utsträckning än som beräknats icke förelågo i mitten av april månad. Jag vill erinra om, att under höstsäsongen förelåg ingen ransonering efter de linjer, som nu tillämpas, d. v. s. mot kuponger, utan då gällde en ransoneringsplan baserad på de kvantiteter, som varje jordbrukare närmast föregående år fått köpa och använda. När man övergick till det nya systemet med kort, var det ofantligt svårt att fastställa, hur mycket kort som kom ut.

Interpellanten vill också göra gällande, att distributionen har kunnat vara något ojämn. Det är helt enkelt och ganska naturligt. Tidigare fick varje distributionsställe, centralförening eller handlande, en viss proportion av vad vederbörande sålt föregående år. Nu gällde det sålunda att distribuera gödningsmedlen så, att varje förening eller handlande hade tillräckligt av varan för att möta det antal kuponger, som lämnades in. Det var omöjligt att veta, därest vederbörande jordbrukare skiftade inköpsställe, hur dessa kvantiteter på lämpligt sätt skulle kunna fördelas.

Nu vill jag till slut säga, att interpellanten talar om, att årets skörd skulle äventyras genom denna, lät mig säga, ojämnhet i superfosfatfördelningen inom landet. Då kan jag erinra om att som vi se saken i dag ha faktiskt mer än 20,000 ton superfosfat kommit jordbruket till del utöver vad man från början avsett. Det är i alla fall ett förhållande, som i och för sig är mycket glädjande, att detta kunnat åstadkommas. Jag tror, att jag vågar påstå, att det finnes få länder om ens något i Europa, som har kunnat tillfredsställa sina jordbrukare med sådana mängder av gödningsmedel som vi kunnat göra här i Sverige.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Det förefaller, som om den föregående talar-
rens upplysningar endast bestyrka min slutsats, att det nya ransoneringssys-

Svar på interpellation. (Forts.)

tem, som införts i år, i viss mån lett till en desorientering inom handeln, så att överskott kommit att ligga på vissa händer och brist uppstå på andra händer. Att det har kommit att levereras mera superfosfat än man från början beräknade är givetvis i och för sig mycket glädjande. För de jordbrukare, som blivit utan, hade det varit ännu mera glädjande, om man också lyckats fördela den enligt den ursprungligen tänkta planen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 8.

Ordet lämnades på begäran till

Svar på interpellation.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har fröken Öberg frågat mig om det kan förväntas, att en omprövning av nu gällande fiskregleringsbestämmelser företages och ändringar ske, där så synes nödvändigt, samt om jag ville medverka till att vid den omprövning, som nu företages av livsmedelsrabatterna, även fisk uppföres bland rabatterade varor.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Vid handhavandet av regleringen av handeln med fisk söker statens livsmedelskommission åstadkomma en ur skilda synpunkter lämplig avvägning mellan färskfiskmarknaden och konserv- och salteriindustrien. Därvid har föreskrivits, att konserv- och salteriindustrien med hänsyn till färskmarknadens behov får tillgodose sina behov endast under förutsättning av mera betydande fångster. Exempelvis må nämnas att i Göteborg någon makrill icke dragits ur färskmarknaden under tiden före pingst.

Vid fördelningen av för färskmarknaden avsedd fisk mellan olika orter betraktas hela Västkusten såsom en enhet, så att det i möjligaste mån tillses, att handlande å viss ort därstädes på längre sikt icke i något avseende missgynnas på bekostnad av handlande å andra platser vid Västkusten. När tillförseln å vissa orter i Halland eller Bohuslän visat tendens att öka på bekostnad av tillförseln till Göteborg, har sålunda livsmedelskommissionen förordnat om överförande av lämpliga kvantiteter fisk till Göteborg. Från exempelvis Gravarne och Smögen har kommissionen — trots hårt motstånd från dessa orters sida — låtit till Göteborg dirigera betydande mängder för färskmarknaden avsedd makrill.

Den fisk, som tillföres färskmarknaden, skall fördelas å olika handlande under hänsynstagande till att handeln i möjligaste mån löper i normala banor.

Fördelningen till färskmarknaden i Göteborg omhänderhaves av en under livsmedelskommissionens medverkan tillkommen och under kommissionens överinseende stående särskild fördelningsförening, vilken omfattar såväl Göteborgs fiskgrossister — vilka bedriva försäljning endast på orter utanför Göteborg med omnejd — som ock en sammanslutning av fiskdetaljisterna i Göteborg med omnejd. Såsom norm för denna fördelning ha, liksom beträffande i huvudsak all »kvotering» på fiskregleringens område, lagts vederbörande företagargrupper och företags omsättningssiffror under tiden 1 oktober 1940—30 september 1941, eller, i den mån sådana siffror icke varit tillgängliga, därmed närmast jämförliga omsättningsuppgifter. Detaljisterna jämte några andra företag, som tillgodose konsumtionsbehovet i orten, ha enligt denna norm av den till fördelning föreliggande fisken tillerkänts i princip 20 procent. I samband med den senaste tidens fördelning av makrill ha dock Göteborgsdetaljisterna erhållit ända upp till cirka 45 procent av den till Göteborg införda makrillen.

Svar på interpellation. (Forts.)

Livsmedelskommissionen har tidigare icke haft anledning att ingripa för åstadkommande av ändring i avseende å Göteborgsdetaljisternas tilldelningskvot. Med anledning av vissa klagomål från detaljist- och konsumenthåll, vilka i slutet av maj månad framförts i Göteborgspressen och även kommit till uttryck i skrivelser till kommissionen, har emellertid en skyndsam undersökning nu igångsatts angående lämpligheten av att även i fortsättningen tillämpa förut angivna kvot. Kommissionen är beredd att, därest denna undersökning giver anledning därtill, låta fördelningsföreningen övergå till en för detaljist- och konsumentintressena i Göteborg mera fördelaktig kvotering.

Vad angår spørsmålet om uppförande av fisk bland de varor, för vilka rabatt skall utgå, vill jag hänvisa till innehållet i Kungl. Maj:ts proposition nr 338 angående anslag till prisrabatter till vissa livsmedel, av vilken framgår, att någon rabatt icke föreslås å andra varuslag än dem, för vilka rabatt redan nu utgår. Genomförandet av rabatt å fisk skulle stöta på mycket stora svårigheter, enär det synes vara så gott som omöjligt att anordna ett ur administrativ synpunkt tillräckligt enkelt system. En sådan rabatt har därför ej kunnat förordas. För att göra fisken lättare åtkomlig för de mindre bemedlade synes man i stället få gå vidare på den redan inslagna vägen med ökad priskontroll. Det må nämnas, att livsmedelskommissionen i samråd med priskontrollnämnden förbereder åtgärder att underkasta jämväl sötvattensfisk prisreglering, varjämte såväl fiskkonserver som salt fisk skola priskontrolleras. I fråga om redan prisreglerad fisk förtjänar framhållas, att livsmedelskommissionen söker genomföra de prissänkningar, som kunna vara möjliga med hänsyn till fiskarnas och handelns intressen. Sålunda ha priserna på både torsk och strömming sänkts, på strömming i två etapper.

Vidare yttrade:

Fröken **Öberg**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få uttala mitt tack för det erhållna svaret.

I fråga om fiskregleringen är jag mycket tacksam för att man på grund av från flera håll framförda klagomål igångsatt en skyndsam undersökning, efter vilken kvot tilldelning kan komma att ske. Jag är också tacksam för det löfte, som ligger i svaret, att kommissionen är beredd att, därest denna undersökning ger anledning därtill, låta fördelningsföreningen övergå till en för detaljisterna och konsumenterna mera fördelaktig kvotering. Jag tror, att om man kan komma fram till en sådan fördelning, att man undviker dessa köbildningar med all den irritation som de medföra, kunde mycket vara vunnet.

Vad sedan angår svaret på min andra fråga om rabatteringen av fisk måste jag säga att det är mindre tillfredsställande. Statsrådet hänvisade till propositionen nr 338, som upptager en del höjningar på smör- och mjölkkrätterna, och anser, att denna väg är den mest framkomliga. Till detta skulle jag vilja säga, att den ekonomiska situationen för stora grupper av vårt folk nu är sådan, att man utöver de i propositionen föreslagna rabatteringarna även behöver giva rabatter på fisk, fiskkonserver, kött med flera varor. Det har ju också med anledning av denna proposition redan väckts, och jag tror att det kommer att ytterligare väckas, motioner med yrkande om att rabatteringen skall utsträckas till att omfatta andra varuslag. Jag tror därför, herr talman, att sista ordet ännu icke är sagt i denna fråga, utan hoppas, att utskottet vid behandlingen av såväl propositionen som motionerna skall taga hänsyn till de yrkanden, som här ställts, och finna en utväg för att tillmötesgå dessa framställda yrkanden.

Husmödrarna äro nog den samhällsgrupp, som i det längsta undviker att

Svar på interpellation. (Forts.)

protestera och klaga. Men när de säga, att de icke kunna klara upp försörjningen av familjen utan hjälp, då bör detta beaktas.

Vi tala så mycket om en stark beredskap. Men denna består icke bara i en yttre front, utan den inre är minst lika viktig. Jag tror, att det är denna front, som husmödrarna i största utsträckning komma att få hålla. De orka icke göra detta, om till andra bekymmer de också skola ha bekymmer för anskaffande av maten till sig och de sina. Och även om man nu som alltid tillgriper beskedet, att det statsfinansiella läget är sådant, att vi ej kunna giva ytterligare anslag, måste jag för min del säga, att vägar måste sökas för att hjälpa de sämst ställda.

Fru Johansson: Herr talman! Jag hoppas liksom fröken Öberg, att icke sista ordet är sagt i denna sak. Det är ett sådant allvarligt problem, och jag är mycket glad över att denna fråga har väckts.

Fröken Öberg utgår helt naturligt från de erfarenheter hon har från sin egen hemstad, men förhållandena äro likartade överallt. Om man tänker på min hemstad, där en mycket stor grupp under en lång tid haft korttidsarbete, varvid inkomsten stannat vid omkring 40 kronor per vecka, och betänker, att detta belopp skall räcka till både mat, kläder och hyror m. m., kan man förstå, att icke det allra största finanssnille kan klara upp den saken tillfredsställande. När jag någon gång har tillfälle att utföra min husmoderliga gärning och skall köpa upp livsmedel, tänker jag alltid på vilka stora summor det går till. Då kan man förstå, hur svårt det skall vara för dem, som icke hava tillräckliga medel till sitt förfogande.

Vi talade i går i en annan debatt om den inverkan krisen haft på barnens hälsotillstånd. Jag tror, att om vi skulle utsträcka den undersökningen att även omfatta mödrarna, kanske vi skulle komma fram till ett tröstlöst resultat. Det är ändå så att, en moder i allmänhet ger så långt det räcker och försakar själv.

Jag vill liksom fröken Öberg understryka, att om vi icke ha möjlighet att inom den finansiella ramen nu utöka livsmedelsrabatteringen, så få vi söka komma fram på andra vägar, så att vi åtminstone till de små inkomsttagarna kunna bringa hjälp mera effektivt än hittills.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 363, med förslag till lag om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära verk.

§ 10.

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 421 av herr *Norup m. fl.*;

nr 422 av fru *Nordgren m. fl.*;

nr 423 av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*; och

nr 424 av herr *Hansson* i Skediga;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 425 av herr *Olovson* i Västerås; och

nr 426 av herr *Andersson* i Mölndal; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 427 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Barnekow*.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvesteringar för budgetåret 1942/43 i försvarsväsendets fastighetsfond.

Punkterna 1, 3, 9, 10, 17 och 21.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för lantförsvaret;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa brandskadeersättningar m. m.;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av en kronan tillhörig tomt inom Torsby municipalsamhälle;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Boden; och

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit jämte en i ämnet väckt motion.

*Fortsatt
statsgaranti
för export-
kredit.*

I propositionen nr 211 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 1 april 1942, föreslagit riksdagen medgiva, att svenska staten måtte, i huvudsaklig överensstämmelse med för närvarande gällande riktlinjer, under tiden till och med utgången av budgetåret 1943/44 till ett belopp av högst 300 miljoner kronor — däri inräknade de belopp, vartill garantier beviljats eller före utgången av nu löpande budgetår beviljade — iklädas betalningsansvar för till utlandet försålda inhemska alster av industri, jordbruk och fiske.

Vidare hade uti en inom andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå m. fl. väckt motion (II: 355) hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 211 måtte besluta att svenska staten måtte, i huvudsaklig överensstämmelse med för närvarande gällande riktlinjer, under tiden till och med utgången av budgetåret 1943/44 till ett belopp av högst 100 miljoner kronor — däri inräknade de belopp, vartill garantier beviljats eller före utgången av nu löpande budgetår beviljade — iklädas betalningsansvar för till utlandet försålda inhemska alster av industri, jordbruk och fiske.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 355, medgiva, att svenska staten måtte,

Fortsatt statsgaranti för exportkredit. (Forts.)

i huvudsaklig överensstämmelse med för närvarande gällande riktlinjer, under tiden till och med utgången av budgetåret 1943/44 till ett belopp av högst 300 miljoner kronor — däri inräknade de belopp, vartill garantier beviljats eller före utgången av nu löpande budgetåret beviljades — iklädas betalningsansvar för till utlandet försålda inhemska alster av industri, jordbruk och fiske.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det är sällan statsutskottet så tydligt demonstrerat sin olust inför tvänget att godkänna ett regeringsförslag, som denna gång varit fallet. Statsutskottet konstaterar, att denna ökade kreditgivning från maximum 100 miljoner kronor till 300 miljoner kronor »i nuvarande läge ej kan undgå att väcka betänkligheter». Men utskottet har ändå, efter att ha tagit del av de till ärendet hörande handlingarna, »likväl icke velat motsätta sig Kungl. Maj:ts föreliggande förslag». Denna halvkvädna visa är ju mycket upplysande och bestyrker helt de farhågor, som vi i vår motion uttala mot regeringens förslag.

Enligt vad som uppgivits är en del av materialet för bedömandet av denna fråga hemligstämplat. Riksdagen har därmed, bildligt talat, att med förbundna ögon följa ett utskott, som efter att ha tagit del av dessa hemligstämplade handlingar så tydligt förklarat sin olust inför förslaget.

Man frågar sig, vad det är som behöver döljas i denna fråga. Det handlar ju här icke om militära ting utan om handel med trävaror, järn, cellulosa, sten, maskiner och kullager, som det står i propositionen, jämte produkter från svenskt jordbruk och fiske. Från kontrahentens sida handlar det huvudsakligen om kolleveranser, om handelsjärn, kemikalier och cellull. Eftersom det meddelas i propositionen, att den tyska exporten av andra varor, särskilt av vissa färdigvaror, komme att gå tillbaka, kan man undra varför dylikt behöver hemligstämpas. Måste man icke få det intrycket, att en sådan hemligstämpel giver uttryck åt att resultatet av handelsförhandlingarna ur svensk synpunkt äro så dåliga, att man icke närmare vill offentliggöra dem?

Vårt land bedriver för närvarande en handelspolitik med utlandet, som, ursäkta, enligt min mening tenderar till att bli rena välgörenheten. Det krigförande Finland ha vi väl snart försett med varor för närmare en miljard kronor utan att få egentligen något som helst utbyte därav. Hur mycket vi utan kompensation lämnat Tyskland är mer oklart. Men om man utgår ifrån att staten och enskilda tillsammans givit krediter för ett par hundra miljoner kronor, för vilka pengar tyskarna fått köpa varor utan att behöva leverera något i utbyte, överdriver man säkerligen icke. Ett sådant penningbelopp ger emellertid ändå icke en riktig bild av proportionen, eftersom den tyska handelspolitiken framför allt tycks vara inriktad på att köpa varor så billigt som möjligt och sälja varor så dyrt som möjligt.

För att närmare illustrera detta skall jag, herr talman, tillåta mig att göra en liten återblick på våra handelsrelationer med Tyskland. Under femårsperioden 1931—1935 importerade vi årligen från Tyskland varor för i genomsnitt 368 miljoner kronor. I fjol var motsvarande siffra 850 miljoner kronor, en väsentlig stegring således. Under åren 1931—1935 exporterade vi varor för 139 miljoner kronor årligen i genomsnitt. Men år 1940—1941 exporterade vi för icke mindre än 940 miljoner kronor. Medan vi alltså under nämnda femårsperiod hade ett genomsnittligt importöverskott av 229 miljoner kronor per år, hade vi under föregående år ett exportöverskott av icke mindre än 90 miljoner kronor.

Men icke ens dessa siffror giva en rättvis bild av den faktiska utvecklingen av den svenska handeln med Tyskland. De giva framför allt icke någon bild

Fortsatt statsgaranti för exportkredit. (Forts.)

av själva volymförhållandet av detta varuutbyte. Jag vill därför söka illustrera detta med ett par uppgifter. Jag vill erinra om att i juli 1939 var vår importprisindex, om jag tager år 1935 som basår, 109. I april månad 1942 var importprisindex icke mindre än 263. Vår exportprisindex förändrades under samma tid från 114 till 186. Detta innebär, att medan vi under april månad fingo 63 procent mera betalt för de varor vi sålde åt Tyskland, fingo vi betala icke mindre än 141 procent mera för de varor, som vi köpte från Tyskland. Om jag tar ett annat exempel och utgår från att vi efter 1939 års priser köpte varor för 100 miljoner kronor, få vi för samma kvantitet efter nuvarande priser betala icke mindre än 241 miljoner kronor. Med nuvarande priser behöva tyskarna för de varor, som de 1939 betalade med 100 miljoner kronor, bara betala 163 miljoner kronor. Under år 1940 låg exportprisindex i medeltal i 158 medan importprisindex utgjorde icke mindre än 230, d. v. s. 43 procent respektive 102 procent över nivån i juli månad 1939. Detta innebär att vår export till Tyskland efter 1939 års priser var värd 650 miljoner kronor — år 1941 betalades 940 miljoner kronor — medan vår import från Tyskland efter samma priser var värd endast 420 miljoner kronor — år 1941 fingo vi betala 850 miljoner kronor, d. v. s. mer än dubbelt så mycket. Tar jag bara själva prisutvecklingen sådan den här avspeglar sig, visar det sig, att vi bara på dessa områden fingo i fjol betala 230 miljoner kronor mera på grund av den för oss ogynnsamma prisutvecklingen. Och ändå visar icke detta hela omfattningen av den utveckling vår handelspolitik har tagit. Man får nämligen icke glömma bort, att den svenska valutan undergått en mycket stor förändring. Det är tillräckligt att erinra om, att medan vi under de sista 5 åren av 1920-talet kunde köpa 100 riksmark för 88:92, få vi för närvarande betala icke mindre än 168 kronor därför. Vad innebär detta? Jo, även om de nominella priserna antagas vara oförändrade, äro de tyska varorna nu nästan dubbelt så dyra som 1931, medan de svenska varorna omvänt icke äro mer än hälften så dyra som de voro 1931.

Jag kan hämta ytterligare ett exempel från ett par noteringar på denna prisutveckling. Det visar sig att exempelvis »Ångkol, stora Oberschlesiska», i augusti 1939 noterades i 23:16 kronor, medan de i april 1941 noterades i ett pris av 50 kronor, enligt bränslekommissionens noteringar. Det betyder, att priset på dessa kol höjts till mer än det dubbla. Om jag tar »Gjuterikoks, Westfalisk» har priset höjts från 33:20 kronor till 74 kronor, d. v. s. en ännu kraftigare prisförhöjning under samma period.

Om vi nu, som regeringen och även statsutskottet föreslår, höja våra exportkrediter till 300 miljoner kronor, få vi vara ganska glada, om vi för fyra skeppslaster svenska produkter — jag förutsätter samma kvaliteter — få i gengäld en tysk skeppslast. En sådan ekonomisk politik verkar nästan Ebberöds bank.

Man kan fråga sig, om vi ha råd att bedriva en sådan välgörenhet. De svenska träprodukterna ha för närvarande full åtgång inom landet. Vi klara varken vedbehovet eller cellulosaproduktionens behov av massaved utan att vidtaga extraordinära åtgärder. Ha vi vidare råd att exportera cellulosa, när vi inte ens tillfredsställande kunna tillgodose det svenska jordbrukets behov av cellulosa-foder och därför som en andra konsekvens måste inskränka ransonerna av matfett och kött? Man kan fråga, om det är någon affär för Sverige att leverera cellulosa till Tyskland och i gengäld köpa tillbaka en del av detsamma i form av cellull. För övrigt kan man också fråga sig, om vi ha råd att exportera sten, när det för närvarande råder en sådan arbetsbrist inom jordbruket och inom skogsbruket, att man är tvungen sätta tjänstepliktslagen i funktion. Vi ha naturligtvis råd att leverera sådana varor, som vi kunna byta ut mot

Fortsatt statsgaranti för exportkredit. (Forts.)

andra nödvändighetsvaror, men vi ha icke råd att hålla kanske 100,000 svenska arbetare i arbete för Tysklands räkning utan att erhålla någon motsvarande prestation i utbyte. Därför menar jag, att vi ha ej heller råd att avstå livsmedel eller, som det i propositionen heter, produkter av svenskt jordbruk och fiske, när man redan halvsvälter i många svenska hem ute i landet. Ransonerna äro otillräckliga. Socialstyrelsen har ju konstaterat, att vi ha bland de minsta ransonerna i Europa, och dessa tendera att minska ytterligare. Vi ha sannerligen icke råd att minska dem genom export till utlandet.

Vårt penningvärde har redan utsatts för mycket hårda påfrestningar. Kronans köpkraft sjunker mycket hastigt. Regeringen förordar särskilda åtgärder och har till och med ställt under debatt frågan att slopa lönekomensationen för arbetarna för att bromsa upp inflationen. Regeringen fastslår, att en av de stora farorna för penningvärdet är den fria köpkraften, som pressar marknaden. Nu vill man frigöra ytterligare 200 miljoner kronor, något som kommer att minska den svenska köpkraften och giva till resultat ytterligare skärpt konkurrens utifrån i fråga om de allt knappare varorna. Om regeringens egna teorier hålla kommer detta att giva inflationen en mycket kraftig stimulans. Jag finner detta, herr talman, rent ut sagt vara ekonomiskt lättsinne.

Den första april 1942 meddelade handelsministern, att han förväntade att tyskarna under april, maj och juni månader skulle utjämna det clearingöverskott, som vid årsskiftet förefanns i förhållande till Sverige. Det är känt att tyskarna icke levererat de varor, som lovats vårt land. Man har skylt på tonnagebrist, isarna, brist på arbetskraft och på rullande materiel. Jag tror icke, att jag missstager mig, om jag säger, att de förhoppningar handelsministern uttalade den 1 april och som refereras i propositionen ha grusats. Men även om näringslivet icke varit överansträngt, även om penningväsendet varit stabilt och även om våra exportmöjligheter varit likadana som före kriget, har man all anledning undersöka vilka möjligheter, som föreligga att få igen de exporterade kapitalen. Det är känt att Sverige endast fått igen en ringa del av det kapital, som exporterades till Tyskland i samband med föregående världskrig. I den av mig väckta motionen citerar jag ett uttalande av Affärsvärlden, som ganska oförblommerat drar i tvivelsmål möjligheten för vårt land att få igen det exporterade kapitalet. Härvidlag spelar det ganska ringa roll. vilken sida som vinner i nuvarande krig. Tysklands ledande män ha ju i mycket tydliga ordalag deklarerat som sin åsikt, att de neutrala ha skyldighet att understödja dess krigföring med varor och krediter. Ty, låt oss icke, herr talman, blunda för, att det här gäller krigskrediter. I vår motion ha vi anfört ett citat ur Dagens Nyheter, för den 18 mars detta år. Jag skall be att få återgiva detta. Det heter där: »Från håll som står minister Funk nära» — skriver D. N. — »har för övrigt den uppfattningen uttryckts, att dessa länder — alltså de kreditgivande — böra uppfatta clearingöverskotten som deras bidrag till Europas kamp. Några stater bidra med trupper till kriget i öster. andra med leveranser och åter andra med kredit som ha formen av clearingöverskott.» Det skulle till detta uttalande också kunna läggas, att vi bidraga både med leveranser och clearingöverskott, men därjämte också med speciella krediter, om regeringen nu får sin vilja fram.

Om man bland Tysklands ledande män betraktar sådana leveranser och krediter som bidrag till Tysklands krig, är det fara värt att Tysklands motståndare också skola anlägga samma betraktelsesätt. Ingen här har önskat det. Vi vilja naturligtvis ganska undantagslöst, att vårt land skall driva en neutral politik, och vi önska inte bli indragna på någondera sidan i kriget. Allra minst önska vi väl, åtminstone det stora flertalet, bli indragna på den sida, som håller Norge och Danmark ockuperade. Vi stå inte till svars inför

Fortsatt statsgaranti för exportkredit. (Forts.)

oss själva, om det med rätta kan sägas, att svensk arbetskraft och svenskt kapital satts in i det pågående kriget — mot demokratin och för den s. k. nyordningen. Men kunna vi bestrida att så är fallet, om vi ge axelmakterna krediter på ytterligare 200 miljoner kronor plus enskilda svenska företags krediter, kanske också på 200 miljoner kronor, för att underlätta samma krigsföring?

Herr talman! Nazismens sak är i verkligheten redan förlorad. Den koalition som står densamma emot är så övermäktig, att något liknande aldrig har skådats. Och även detta krig kommer att ta slut, kanske fortare än många i denna kammare vänta. Då kommer räkenskapens dag. Ingen svensk önskar då, att man med rätta skall kunna beskylla vårt land för att ha, såsom minister Funks omgivning uttrycker det, givit bidrag till axelmakernas krig.

Vi ha i vår motion inte principiellt vänt oss emot ett kreditförfarande; krediter kunna vara nödvändiga och nyttiga i vissa fall. Vi föreslå däremot att såsom hittills ett belopp på högst 100 miljoner kronor skall stå till förfogande för krediter på utlandet. Vi vända oss alltså endast mot ökningen av beloppet, och skälen därtill har jag nu försökt att utveckla. Med detta är det klart, att jag för min del inte kan godkänna den krystade motivering, som statsutskottet har presterat för bifall till regeringens förslag.

Jag yrkar därför, herr talman, avslag på utskottets förslag och bifall till den av mig väckta motionen, som innebär att krediterna skola utgå med oförändrat belopp på högst 100 miljoner kronor och icke, som regeringen nu föreslår, 300 miljoner kronor.

Herr **Törnkvist**: Det enklaste vore givetvis att här endast yrka bifall till utskottets hemställan. Emellertid vill jag, herr talman, tillägga, att det naturligtvis inte finns något fog för att med hjälp av det citat, som den föregående talaren tog ur utskottets utlåtande, försöka köra in en sprängkil mellan utskottet och regeringen. Det är nog inte någon djärvhet att påstå, att utskottet står fullt ense med regeringen i fråga om de synpunkter, som närmare utvecklats i utlåtandet. Vi ha icke trott, emedan vi icke haft något belägg för en dylik uppfattning, att regeringen har någon lättsinnig tanke att svensk kreditgivning står öppen för vad som helst. Utskottets uttalande understryker endast en gemensam övertygelse, att den yttersta försiktighet på detta område måste och skall iakttagas.

Hela den tirad som herr Hagberg här presterade var synnerligen meningslös, om den inte skulle tjäna andra ändamål än att belysa innebörden av denna principiella kreditgivning, ty motionärerna ha ju gått in för alldeles samma sak. Deras hemställan lyder: »Att svenska staten må, i huvudsaklig överensstämmelse med för närvarande gällande riktlinjer, under tiden till och med utgången av budgetåret 1943/44 till ett belopp av högst 100 miljoner kronor... iklädas betalningsansvar», etc. Försöket att på det sätt som herr Hagberg gjort analysera och dissekera — om det nu över huvud taget skulle tjäna något syfte — är sålunda i lika hög grad riktat mot den egna saken.

I övrigt skall jag, herr talman, inte gå in på herr Hagbergs anförande, vilket jag, som sagt, antar tjänar andra ändamål än att belysa denna fråga. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skall inte med herr Törnkvist diskutera tolkningen av utskottets uttalande. Han är naturligtvis mera sakkunnig och lämplig än jag att ge uttryck för vad som är statsutskottets mening. Men jag för min del utläser ur statsutskottets formulering en mycket kritisk inställning gent emot detta regeringsförslag. Jag skall citera uttalandet:

Fortsatt statsgaranti för exportkredit. (Forts.)

»Med hänsyn till att utöver den statliga exportkreditgarantien betydande krediter beviljas av vederbörande exportörer synes en höjning av den statliga kreditgarantien med 200 miljoner kronor möjliggöra en synnerligen omfattande kreditgivning, som i nuvarande läge ej kan undgå att väcka betänkligheter.» Herr Törnkvist får ursäkta mig, att jag ur detta uttalande av statsutskottet utläser en mycket reserverad inställning.

Vad sedan beträffar herr Törnkvists uttalande, att även vi motionärer egentligen befinna oss i samma båt som regeringen i denna fråga, eftersom vi ha föreslagit att tidigare gällande bestämmelser skulle vara i kraft i fråga om exportkrediten, d. v. s. med 100 miljoner kronor som maximibelopp, så har jag redan klargjort, varför vi ansågo detta vara motiverat. Det finns vissa varor, som kunna vara ytterst nödvändiga och som regeringen, därest den kan lämna exportkredit, har möjlighet att få in i landet, och från den utgångspunkten ansågo vi att det kunde vara befogat, att regeringen hade en viss summa till sitt förfogande. Men det är en annan sak att driva upp detta belopp på det sätt som här sker, när man samtidigt genom en överblick av den handelspolitiska utvecklingen kan påvisa, hur vi bli på efterkälken, ja — om uttrycket tillåtes — bli dragna vid näsan. Då får man ursäkta, att vi inte anse oss kunna följa med längre.

Naturligtvis menar inte regeringen — det har jag aldrig förutsatt — att denna åtgärd ingår som ett led i en medveten politik, syftande till vår inordning i »livsrummet», och naturligtvis menar inte regeringen, att vi skola stödja axelns krigföring. Jag har inte heller antytt något sådant, men jag har påvisat hur man i tyska ledande kretsar betraktar denna fråga. Och jag har förutsatt, att om den tyska regeringen betraktar saken på det sättet, så finns det stor anledning misstänka, att även Tysklands motståndare betrakta den på samma vis. Därför kan man inte se saken som en tillfällig åtgärd från vår sida, utan man måste vara på det klara med att den får återverkningar på längre sikt, alldeles oavsett att ju mera vi ekonomiskt bindas samman med Tyskland, desto mera bindas vi också i politiskt avseende på längre sikt samman med Tyskland.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m.;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till statens intressekontor;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till mödrahjälpsverksamheten m. m.; och

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till registrering av motorfordon; samt

bankoutskottets memorial, nr 54, angående ersättning åt biträden, anlitade av bankoutskottet vid behandling av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 15.

Föredrogs bankoutskottets memorial, nr 55, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 49 i anledning av väckta motioner om tilläggs pension åt materialförvaltaren J. L. Mårtensson.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 16.

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 56, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Gustafsson* i Tenhult *m. fl.*, nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 320, angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m.;

herr *Eriksson* i Sandby *m. fl.*, nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 338, angående anslag till prisrabatter till vissa livsmedel;

herr *Aqvist*, nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 349, med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln, m. m.; samt

herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*, nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 339, med förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordning) m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 19.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens andra kammare.

Sedan jag av Kungl. utrikesdepartementet anmodats att denna dag i särskilt uppdrag avresa till Estland, och det icke är mig möjligt förutse huru lång tid som kommer att erfordras för detta uppdrags fyllande, får jag härmed hos kammaren vördsamt anhålla, att ledighet tills vidare från riksdagsgöromålen måtte beviljas mig från och med morgondagen.

Stockholm den 13 juni 1942.

James I. A. Dickson.

Kammaren beviljade herr Dickson ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 14 juni.

§ 20.

Herr **talmannen** yttrade nu: Jag hemställer, att kammaren ville besluta att ajournera sina förhandlingar till kl. 4 e. m. för att bliva i tillfälle att bordlägga de ärenden, som då väntas föreligga till bordläggning.

Denna hemställan bifölls, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 1.14 e. m.

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 23.

§ 21.

Då förhandlingarna under ledning av herr andre vice talmannen kl. 4 e. m. återupptogs, anmäldes till bordläggning:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om klarläggande av riksdagsmans rättigheter och skyldigheter; och

nr 17, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om förverkande av vissa allmänna uppdrag m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatsens fjärde huvudtitel, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 174, i anledning av riksdagens år 1941 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1940—30 juni 1941;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1942/43 till statens informationsstyrelse;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till anskaffning av baracker m. m. för vissa staten tillhöriga torvmossar;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedläggande av högre lärarinneseminariet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till statens sinnessjukhus;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1942/43 till Statens anstalt för fallandesjuka: Avlöningar jämte en i ämnet väckt motion;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till förberedande åtgärder för samordnande av hemortsförsvaret;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för landsfiskalerna m. fl. gällande avlöningsstaten;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1942/43 till Bidrag till förebyggande mödra- och barnavård;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en statens järnvägar tillhörig fastighet i Kristinehamn;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde; och

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att vidtaga ändring i gällande reglering beträffande användningen av inom landet framställd sprit;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillämpning av vissa särskilda bestämmelser rörande taxeringsförfarandet år 1942 i fråga om taxeringsförfarandet år 1943;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1942, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 37, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i taxeringsförordningen; och

nr 38, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser i visst fall om vad som är skattepliktiga intäkter;

första lagutskottets utlåtande, nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 oktober 1939 (nr 734) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagninglagen m. fl. lagar;

nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 9:o, 11:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

jordbruksutskottets utlåtande, nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark; samt

tredje särskilda utskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 210 angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter samt nr 280 angående förläggningssort för nytt kårartilleriregemente, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1942/43 och angående de värnpliktigas avlöning m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 270, angående vissa kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond ävensom i anledning därav väckta motioner; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 279 angående anvisande av medel för vissa byggnadsföretag å Järvafältet samt nr 309 angående ordnande av Göta pansarlivgardes förläggning å Järvafältet.

§ 22.

Herr *Håstad* avlämnade en av honom och *Janson* i Frändesta undertecknad motion, nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 338, angående anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.04 e. m.

In fidem
Sune Norrman.